

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Випускна робота бакалавра

**на тему «Фінансова оцінка кредитоспроможності підприємства-
позичальника»**

Виконав: студент 5-го курсу, групи 5ЕФ

Спеціальності

072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Тюрін М.О.

Керівник: д.е.н., професор Онищенко С.В.

Рецензент: директор Центрально-східного
регіону АТ «ТАСКОМБАНК» Ляпаненко М.М.

Засвідчую, що в цій роботі немає запозичень із
праць інших авторів без відповідних посилань
Тюрін М.О.

Підтверджую достовірність даних,
використаних у роботі
Тюрін М.О.

Полтава, 2021 року

АНОТАЦІЯ

Тюрін М.О. «Фінансова оцінка кредитоспроможності підприємства-позичальника». Рукопис. Випускна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, 2021.

Робота викладена на 107 сторінках, містить 21 таблиць, 19 рисунків, список літератури зі 105 джерел та додатки.

Ключові слова: кредитоспроможність, фінансова оцінка, кредит, позичальник.

Актуальність випускної роботи визначається перш за все, що сталий розвиток системи кредитування є важливою передумовою економічного зростання країни та зумовлює потребу у створенні ефективного механізму, націленого на мобілізацію інвестиційних ресурсів, їх перерозподіл та використання з метою виконання проектних завдань. Сучасні умови господарювання в Україні визначають потребу попиту на кредитні послуги банків з боку бізнесу. Водночас не менш важливим аспектом є фінансова оцінка кредитоспроможності підприємства-позичальника, що характеризується визначенням широкого кола показників.

Метою виконання дипломної роботи є характеристика змісту та фінансова оцінка кредитоспроможності підприємства-позичальника ПрАТ «Карлсберг Україна».

Об'єктом дослідження випускної роботи є фінансова оцінка кредитоспроможності ПрАТ «Карлсберг Україна». Предметом дослідження є теоретико-методичні засади оцінювання кредитоспроможності ПрАТ «Карлсберг Україна».

Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

АННОТАЦИЯ

Тюрин Н.А. «Финансовая оценка кредитоспособности предприятия-заемщика». Рукопись. Выпускная работа на соискание первого (бакалаврской) уровня высшего образования по специальности 072 «Финансы, банковское дело и страхование», Национальный университет «Полтавская политехника имени Юрия Кондратюка», Полтава, 2021.

Работа изложена на 107 страницах, содержит 21 таблиц, 19 рисунков, список литературы из 105 источников и приложения.

Ключевые слова: кредитоспособность, финансовая оценка, кредит, заемщик.

Актуальность выпускной работы определяется прежде всего, что устойчивое развитие системы кредитования является важной предпосылкой экономического роста страны и обуславливает необходимость в создании эффективного механизма, нацеленного на мобилизацию инвестиционных ресурсов, их перераспределение и использование с целью выполнения проектных задач. Современные условия хозяйствования в Украине определяют потребность спроса на кредитные услуги банков со стороны бизнеса. Вместе с тем не менее важным аспектом является финансовая оценка кредитоспособности предприятия-заемщика, характеризующееся определением широкого круга показателей.

Целью выполнения дипломной работы является характеристика содержания и финансовая оценка кредитоспособности предприятия-заемщика ПрАТ «Карлсберг Украина».

Объектом исследования выпускной работы является финансовая оценка кредитоспособности ПрАТ «Карлсберг Украина».

Предметом исследования является теоретико-методические основы оценки кредитоспособности ПрАТ «Карлсберг Украина».

Дипломная работа состоит из введения, трех глав, заключения, списка использованных источников и приложений.

ANNOTATION

Tyurin MO "Financial assessment of the creditworthiness of the borrower." Manuscript. Graduation thesis for the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 072 "Finance, Banking and Insurance", National University "Poltava Polytechnic named after Yuri Kondratyuk", Poltava, 2021.

The work is presented on 107 pages, contains 21 tables, 19 figures, a list of references from 105 sources and appendices.

Key words: creditworthiness, financial evaluation, credit, borrower.

The relevance of the thesis is determined primarily by the fact that sustainable development of the credit system is an important prerequisite for economic growth and necessitates the creation of an effective mechanism aimed at mobilizing investment resources, their redistribution and use to complete project tasks. Modern business conditions in Ukraine determine the need for demand for credit services from banks by businesses. At the same time, no less important aspect is the financial assessment of the creditworthiness of the borrower, which is characterized by the definition of a wide range of indicators.

The purpose of the thesis is to characterize the content and financial assessment of the creditworthiness of the borrower PJSC "Kalzberg Ukraine". The object of the research of the final work is the financial assessment of the creditworthiness of PJSC "Carlsberg Ukraine".

The subject of the research is the theoretical and methodological principles of creditworthiness assessment of PJSC "Carlsberg Ukraine".

Thesis consists of an introduction, three sections, conclusions, a list of sources and appendices.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРИТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	6
1.1. Сутність та зміст кредитоспроможності підприємства	6
1.2. Система показників, що характеризують фінансовий стан позичальника	20
1.3. Методика фінансової оцінки кредитоспроможності позичальника.	27
РОЗДІЛ 2. ФІНАНСОВА ОЦІНКА КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ПрАТ «Калсберг Україна»	41
2.1. Аналіз фінансово-господарської діяльності позичальника	41
2.2. Оцінювання кредитоспроможності позичальника	48
2.3. Заходи щодо мінімізації втрат від кредитного ризику	58
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	92
3.1. Шляхи поліпшення кредитоспроможності підприємства- позичальника ПрАТ «Калсберг Україна»	92
3.2. Зарубіжний досвід підвищення кредитоспроможності позичальника.....	102
ВИСНОВКИ.....	109
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	115
ДОДАТКИ.....	121

					ВР 18105 5-ЕФ			
	Арк.	№ докум.	Підпис	Дата	Фінансова оцінка кредитоспроможності підприємства-позичальника	Літ.	Арк.	Аркуші
Розробив		Тюрін М.О					3	112
Керівник		Онищенко С.В.				Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка		
Н. Контр.		Глушко А.Д.						
Затвердив		Птащенко Л.О.						

ВСТУП

Сталий розвиток системи кредитування є важливою передумовою економічного зростання країни та зумовлює потребу у створенні ефективного механізму, націленого на мобілізацію інвестиційних ресурсів, їх перерозподіл та використання з метою виконання проектних завдань.

У зарубіжній та вітчизняній банківській практиці кредитоспроможність позичальника завжди була і залишається одним з основних критеріїв визначення доцільності встановлення кредитних відносин з клієнтом. Сучасні умови господарювання в Україні визначають потребу попиту на кредитні послуги банків з боку бізнесу. Водночас не менш важливим аспектом є фінансова оцінка кредитоспроможності підприємства-позичальника, що характеризується визначенням широкого кола показників.

Особливе місце у кредитоспроможності потенційного позичальника оцінюється за його фінансовим станом. Для кредитора це означає зменшення ризику втрат через імовірність фінансової кризи на підприємстві, це спроможність стягнення боргу, водночас для боржника забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості.

Актуальність теми випускної роботи полягає в тому, що оцінка кредитоспроможності підприємства формується на всебічному і ґрунтовному аналізі усієї інформації, що дає змогу оцінити кредитний ризик неповернення кредиту.

Метою виконання дипломної роботи є характеристика змісту та фінансова оцінка кредитоспроможності підприємства-позичальника ПрАТ «Калсберг Україна».

Основними завданнями випускної роботи є наступні:

– розглянути теоретичні засади фінансової оцінки кредитоспроможності підприємства;

- узагальнити систему показників, що характеризують фінансовий стан позичальника;
- охарактеризувати методику оцінку кредитоспроможності підприємства;
- оцінити рівень кредитоспроможності та клас підприємства-позичальника ПрАТ «Калсберг Україна»;
- запропонувати напрями підвищення кредитоспроможності підприємства;
- узагальнити зарубіжний досвід поліпшення кредитоспроможності.

Об'єктом дослідження випускної роботи є фінансова оцінка кредитоспроможності ПрАТ «Карлсберг Україна».

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади оцінювання кредитоспроможності ПрАТ «Карлсберг Україна».

Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У теоретичній частині роботи розкриті теоретичні аспекти фінансової оцінки кредитоспроможності підприємства, систему показників, що характеризують фінансовий стан позичальника та методику здійснення аналізу ділової активності підприємства

У другому розділі роботи проводиться аналіз фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Калсберг Україна» й визначається клас підприємства-позичальника.

У третьому розділі роботи наведено напрями поліпшення кредитоспроможності підприємства-позичальника ПрАТ «Калсберг Україна».

Інформаційною базою при написанні дипломної роботи виступали: підсумкова фінансова звітність підприємства, монографії, підручники, статті, навчальні посібники, електронні ресурси.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Поняття та необхідність кредитоспроможності підприємства

При наданні позик будь-який банк стикається з необхідністю оцінювати кредитоспроможність позичальників. Ця процедура є обов'язковою, і її результати суттєво впливають на результати спеціальних кредитних договорів, загалом на ефективність кредитної діяльності банку. Для позичальника також важливо оцінити кредитоспроможність, оскільки результат залежить від того, скільки буде надано позика і в цілому чи буде вона надана.

Проблема ризику дефолту по кредитах є однією з найбільш важливих для комерційних банків. Адже при видачі кредиту банк намагається придбати вигідний актив, але в той же час приймає на себе ризик того, що позичальник може виявитися неплатоспроможним, тобто не зможе або не захоче покрити суму боргу і відсотків за час. Існує поняття «кредитний ризик». Кредитний ризик - це ризик виникнення збитків від кредитної діяльності, тобто ризик того, що позичальник своєчасно і в повному обсязі оголосить дефолт по кредиту, який він чи вона отримав від банку, в силу певних обставин, головним чином через поганий фінансовий стан. Невиплата кредитів тягне за собою погіршення фінансового стану як комерційного банку, так і позичальників.

Початковим етапом в оцінці можливостей потенційного клієнта, який бажає отримати кредит, є визначення банком можливості позичальника повернути основну суму кредиту в обумовлений час і сплатити відсотки за користування ним.

Без кредиту неможливе нормальне функціонування товарного виробництва.

Кредит - це економічні відносини між юридичними та фізичними особами і державою з приводу мобілізації, нагромадження і перерозподілу тимчасово вільних коштів, на засадах повернення, терміновості та платності.

Між сторонами кредитної угоди виникають певні економічні відносини. В них завжди бере участь не менш як дві сторони: позичальник - той, хто бере кредит, і кредитор – той, хто передає вартість у грошовій чи натуральній формі в кредит. Ці сторони виступають суб'єктами кредитної угоди. Мінімізація ризику в банківській кредитній діяльності важливе місце займає оцінка кредитоспроможності позичальників. Реальні висновки і пропозиції, засновані на результатах аналізу кредитоспроможності позичальників, дозволяють уникнути необґрунтованих ризиків при проведенні кредитних операцій. Точність оцінки важлива для позичальника, оскільки від неї залежить рішення про видачу кредиту і його можливої суми.

На сьогодні в економічній літературі і практиці вітчизняних комерційних банків немає єдиного підходу до визначення системи показників, яка б всебічно і однозначно характеризувала б кредитоспроможність підприємства, дозволяла б надійно оцінювати його фінансовий стан, гудвіл, якість управління і взагалі вміння розраховувати кредитні зобов'язання позичальника банку.

Проблеми з оцінкою кредитоспроможності позичальника були актуальними в різні час. Проаналізувавши історію використання поняття «кредитоспроможність», можна відзначити, що воно з'явилося в XVIII столітті. Його використовували в своїх роботах А. Сміт, М. Бунге, Володимир Косинський та інші вчені [1].

Одне з перших визначень кредитоспроможності було дано Н. Бунге, який в кінці XIX в. У роботі «Теорія кредиту» відзначив, що кредитоспроможність позичальника в першу чергу заснована на моральних якостях клієнта і вмінням відтворити авансові кошти для погашення боргу [2]. Також Н. Бунге пов'язав кредитоспроможність з капіталом нерухомості і вважав гарантією погашення боргу з інвестицій в нерухомість [4,с.38].

Еволюція цієї концепції знаходиться під впливом економічного середовища, в якому функціонують кредитні організації, тобто від ступеня розвиненості економіки країни, її вступу до світового ринку [3]. Підходи до поняття «кредитоспроможність» розвивалася протягом всієї історії суспільства. Насправді, ці підходи були змінені в результаті зміни певного етапу роботи економічних відносин. Давайте виділимо основні етапи, які вплинули на зміст поняття «кредитоспроможність» в Україні (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Етапи формування поняття «кредитоспроможність» в Україні

Назва етапу	Часові межі	Визначення кредитоспроможності на виділеному етапі
Період НЕПу	1921-1929рр.	Кредитоспроможність - це готовність до здійснення кредитної операції й можливість своєчасного повернення отриманої позики
Період кредитної реформи	1930-1932рр.	Поняття «кредитоспроможність» зникло, що було пов'язано з виникненням адміністративно-планової економіки, з централізованим виділенням підприємству необхідних матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Це призвело до прямої залежності між формуванням фінансових ресурсів на підприємстві та їх розподілом і використанням стало однією з причин незацікавленості підприємства як товаровиробника в кінцевих результатах його фінансово-господарської діяльності. Виникла тенденція задоволення власних потреб за рахунок держави або інших підприємств
Період переходу до ринкових умов господарювання	Із середини 80-х рр. ХХ ст.	Кредитоспроможність та її оцінка перетворюються на найважливішу проблему кредитних відносин, що обумовлено зростанням значення кредиту та збільшенням ризику неповернення кредитних коштів. Фактично поняття кредитоспроможності з'явилося в економічній літературі знову в 1986-1990 роках, коли в економічних журналах було опубліковано наукові статті та публікації, присвячені цій темі.

*Складено автором [3]

Проблема та її зв'язок з науковими і практичними завданнями. Питанням сутності і оцінки кредитоспроможності підприємства присвячено багато роботи вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема таких як М. Белих, Л.Т. Гиляровська, Т.Д. Косова, О.І. Лаврушин, В.Д. Лагутін, Л.А. Лахтіонова, О.О. Олійник, А.І. Поєзднік, Л.О. Примостка, В.Г. Федоренко, В.В. Хрестинін.

Незважаючи на велику кількість досліджень, на сьогоднішній день серед вчених і практиків, а також в нормативно-правових актах відсутній єдиний підхід до змісту категорії «кредитоспроможність».

В сучасній економічній літературі та нормативних актах зустрічаються наступні підходи до визначення сутності категорії «кредитоспроможність» (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Визначення поняття кредитоспроможності різними авторами

Джерело/Автор	Визначення
1	2
М. Белих	Кредитоспроможність - спроможність компанії або приватної особи залучати позиковий капітал і в майбутньому належним чином обслуговувати свій борг [2].
Л.Т. Гиляровська	Кредитоспроможність - це можливість економічних суб'єктів ринкової економіки своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями у зв'язку з неминучою необхідністю погашення кредиту [3].
Т.Д. Косова	Кредитоспроможність - це можливість позичальника за конкретних умов одержати кредит у повному обсязі й у визначений кредитним договором строк розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями перед банком або іншим кредитором [6].
О.І. Лаврушин	Кредитоспроможність трактується як здатність позичальника повністю і своєчасно розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями (основний борг і відсотки) [7].
В.Д. Лагутін	Кредитоспроможність - це спроможність позичальника повністю і своєчасно розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями [8].

Продовження табл. 1.2

Л.А. Лахтіонова	Кредитоспроможність – це такий фінансовий стан підприємства, який дає змогу отримати кредит і своєчасно повернути його [9].
О.О. Олійник	Кредитоспроможність - це спроможність і бажання позичальника у визначений кредитною угодою терміном і в повному обсязі розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями. Різноманітність підходів до визначення кредитоспроможності проявляється в підходах до її оцінки [11].
А.І. Поєзднік	Кредитоспроможність - це комплексне поняття, яке характеризує спроможність та готовність позичальника до здійснення кредитної операції, яка оцінюється банком з огляду на фінансово-економічне становище позичальника та на якість зробленої ним кредитної пропозиції, а також з точки зору прийнятності для банку кредитора кредитного ризику й можливості керувати ним [12].
Л.О. Примостка	Зазначає, що під «кредитоспроможністю» слід розуміти здатність юридичної чи фізичної особи повністю і в зазначені терміни виконувати всі умови кредитної угоди [14].
В.Г. Федоренко	Кредитоспроможність - це наявність передумов для одержання позик і спроможність повернути їх [16].
В.В. Хрестинін	Кредитоспроможність - це фінансово-господарський стан, який дає упевненість в ефективному використанні позикових засобів, здатності і готовності позичальника повернути кредит відповідно до умов кредитного договору [17].
Словник-довідник фінансового менеджера	Кредитоспроможність - це система умов, що визначають спроможність підприємства залучити позиковий капітал і повернути в повному обсязі в передбачені терміни [4].
Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні	Кредитоспроможність - це наявність передумов для одержання кредиту і здатність повернути його [5].

*Складено автором

В даний час переважна більшість економістів визначає, що кредитоспроможність - це здатність позичальника при певних умовах

кредитування в повному обсязі і в строк зазначений в кредитному договорі врегулювати свої боргові зобов'язання [10].

Потрібно добре вивчити фінансовий стан позичальника, ліквідність його балансу, ефективність виробництва і використання основного й оборотного капіталу. Для цього застосовується бухгалтерська, статистична і фінансова звітність позичальника, матеріали минулих перевірок, прогнози фінансового стану клієнта протягом повного періоду користування позичкою [38].

Кредитоспроможність безпосередньо пов'язана з фінансово-господарським станом підприємства - сукупністю характеристик, що розкривають його забезпеченість фінансовими ресурсами, потрібними для ефективного функціонування, ефективність використання власних і залучених ресурсів, фінансово-господарські зв'язки з іншими суб'єктами господарської діяльності, рентабельністю, платоспроможністю, фінансову стійкість і ділову активність.

Фінансово-господарський стан підприємства може бути стійким, дуже добрим; недостатньо стійким, задовільним; нестійким, сумнівним; кризовим, незадовільним, що залежить від багатьох факторів:

- виду діяльності;
- ефективності управління підприємством;
- виду використовуваних ресурсів;
- кон'юнктури ринку;
- загальної економічної ситуації у країні та ін.

Від наведених та деяких інших факторів залежить також кредитоспроможність підприємства чи банку, коли він є позичальником.

Погіршення фінансового стану емітента, яке супроводжується зростанням його заборгованості збільшує ризики зриву платежів та зобов'язань, приведе до припинення будь-яких виплат і згорання діяльності невдалого суб'єкта ринку. Іншими словами, виникає ризик банкрутства, пов'язаний насамперед із незадовільною структурою капіталу підприємства,

оптимізація якої є одним із головних завдань фінансового менеджменту в сучасних умовах [39].

Банкам необхідно застосовувати таку систему оцінки клієнтів, при якій втрати у випадку неповернення кредиту виявилися б мінімальними. Ця система повинна оцінювати:

- стан і динаміку роботи клієнта за минулий період діяльності;
- стан позичальника на сучасний момент, його перспективи;
- прогноз стану банківського позичальника в майбутньому

Розглянувши концепцію кредитування і для більш чіткого розуміння його дії потрібно зупинитися на розгляді основних функцій (рис. 1.1).

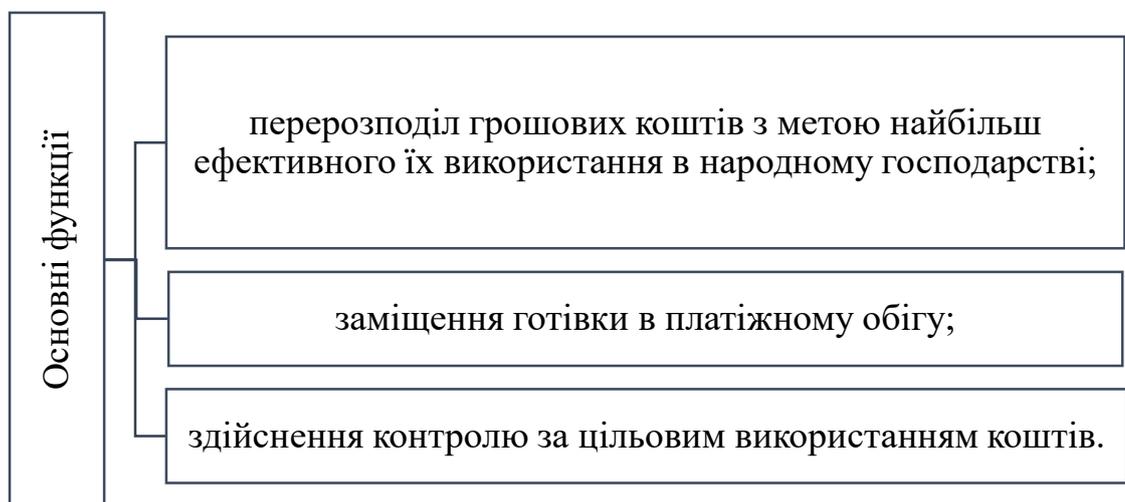

Рис. 1.1. Основні функції кредитування

*Складено автором [9]

Перерозподільна функція кредиту полягає в тому, що тимчасово вільні грошові кошти деяких підприємств, організацій і населення, а також Державного бюджету, що зберігаються в банку, перерозподіляються банками за умови повернення між підприємствами і господарюючими суб'єктами, яким не вистачає власних коштів для нормального виробничого процесу.

Контрольна функція кредиту виявляється в процесі його реалізації з вище перерахованих функцій, тобто в процесі перерозподілу кредитних

ресурсів, контролю за їх цільовим та ефективним використанням при видачі кредиту на різні платежі і т.д., сприяючи тим самим збільшенню ефективності виробництва.

Враховуючи обмежені власні фінансові ресурси для більшості підприємств проблема отримання кредиту стає однією з найважливіших не лише з позицій поточної діяльності, але й перспектив подальшого їх розвитку.

У зарубіжній та вітчизняній банківській практиці кредитоспроможність позичальника завжди була і залишається одним з основних критеріїв визначення доцільності встановлення кредитних відносин з клієнтом

Кредитоспроможність – це наявність у позичальника передумов для отримання кредиту та його здатність повернути кредит і відсотки за ним у повному обсязі та в обумовлені договором строки.

Метою кредитора є одержання прибутку (відсотків), а метою позичальника – задоволення потреби у додаткових грошових ресурсах.

До кредиторів відносять:

- банки;
- спеціальні кредитні установи;
- підприємства.

Процес надання кредиту, який включає сукупність механізмів реалізації кредитних відносин, називають кредитуванням.

Розширення самостійності в діяльності господарюючих суб'єктів, поява нових форм власності підвищує ризик неповернення кредиту і потребує ретельного оцінювання кредитоспроможності при вирішенні питання про можливість та умови кредитування.

Мета аналізу кредитоспроможності – оцінка результатів фінансової діяльності позичальника, на основі якої кредитор приймає рішення щодо можливості надання кредиту або припинення кредитних відносин із клієнтом. Як відомо, основою самостійності і незалежності підприємства є його власний капітал. Але слід враховувати, що фінансування за рахунок власних коштів не завжди є вигідним для підприємства. Окрім того, якщо ціни на фінансові

ресурси невисокі і підприємство може забезпечити більш високий рівень віддачі на вкладений капітал, то, залучаючи у власний оборот позикові кошти, воно, тим самим, підвищує рентабельність власного капіталу.

1.2. Система показників, що характеризують фінансовий стан позичальника

В сучасних умовах функціонування банківських установ процес надання кредиту пов'язаний з дією факторів кредитного ризику. Відіграє важливу роль в цьому процесі об'єктивна оцінка кредитоспроможності позичальника, яка забезпечить мінімізацію ризику кредиту. Слід зазначити, що процес оцінки кредитоспроможності потенційного позичальника включає в себе ряд обов'язкових кроків, на кожному з яких відіграє важливу роль інформаційне забезпечення для системи показників, що характеризують фінансовий стан позичальника.

В цілому облікову систему організації доцільно представити певним чином як упорядковану систему процедур та підпорядковану внутрішньому регламенту систему процедур визначення, збору, вимірювання, реєстрації та обробки про власність майна, джерела його формування, фінансових і господарських операціях організації, про витрати і результати господарської діяльності, а також передачі цієї інформації менеджерам (керівництву), які здійснюють контроль і приймають управлінські рішення.

При оцінці кредитоспроможності позичальника багато що залежить від наявності інформації про його минулий та теперішній стан. У західній практиці у випадку, коли позичальник звертається в банк не вперше, є кредитна історія, яка є підставою для рішення банку про можливість надання йому кредиту. У разі першого звернення позичальника до банківської установи, іноземні банки звертаються до послуг спеціалізованих інформаційних агентств для отримання необхідної інформації про клієнта. У

вітчизняній практиці банки обмежені власними можливостями і змушені звертатися за допомогою до служби безпеки банку або неофіційних джерел інформації.

Основними завданнями проведення аналізу фінансового стану позичальника:

- дослідження рентабельності та фінансової стійкості підприємства;
- дослідження ефективності використання майна підприємства, забезпечення підприємства власними оборотними коштами;
- об'єктивна оцінка динаміки стану ліквідності, платоспроможності та фінансової стабільності підприємства;
- аналіз діяльності суб'єкта господарювання на фінансовому ринку та кількісна оцінка його конкурентоспроможності ;
- визначення ефективності використання фінансових ресурсів підприємства.

Джерелами визначення показників кредитоспроможності позичальника для банку можуть бути форми фінансової звітності, що відповідають міжнародним стандартам [19] .

Виділяють також й інші ознаки класифікації інформаційного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника, зокрема:

1) інформація, отримана особисто від клієнта. Наприклад, інформація про фінансовий стан позичальника, господарську діяльність, цілі кредитного проекту і т.д. Засобами масової інформації є: анкети і запити клієнтів, протоколи переговорів, фінансова звітність і баланс підприємства, установчі документи, техніко-економічні обґрунтування, дані про кредитоспроможність гарантів чи поручителів, експертні оцінки вартості застави тощо. Якість такої інформації досить висока і безпосередньо залежить від класифікації і компетенції управління позичальника і кредитного департаменту банку. Надаючи споживчі кредити банк може вимагати від позичальників даних про своєчасність оплати за комунальні послуги, судимість, працевлаштування тощо.

2) інформація, отримана в архіві банку. З точки зору змісту, така інформація може бути зовнішньою і внутрішньою. Її особливістю є те, що матеріали формуються, обробляються, контролюються і зберігаються безпосередньо в банківських установах. Це дані про: історію відносин з клієнтами у процесі проведення банківських операцій, проблеми і порушення, їх причини та періодичність, сферу впливу, об'єкти уваги і зв'язків із кримінальною сферою; зміни в політичній, макроекономічній ситуації в країні; соціокультурні чинники тощо. Носіями інформації є: кредитні історії, досє клієнтів, рекомендації професійних зовнішніх і внутрішніх консультаційних служб, висновки служби безпеки банку, матеріали для моніторингу поточних рахунків клієнтів, відгуки, висновки і прогнози аналітичних відділів банку. Якість такої інформації може бути досить високою, але це залежить від тривалості ретроспективи, організованості позичальників, компетентності співробітників служби безпеки банку і аналітичних відділів, а також повноти інформації та правильного використання інформаційних технологій [21].

Також використовують таку особливість класифікації, як офіційна (або формальна) і неформальна інформація. Офіційна також може бути як зовнішньою, так і внутрішньою. До зовнішніх джерел, крім нормативно-правових актів НБУ і документів суб'єктів господарювання, враховують міжнародні стандарти фінансової звітності та Положення (стандарти) бухгалтерського обліку. Внутрішні джерела, як внутрішню методична база банку, комерційні документи банку і акти ревізій (перевірок).

У контексті формування інформаційного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника є значна кількість невирішених проблем. У той час, тільки на основі комплексного вивчення і оцінки даних різних джерел інформації аналітик може зробити обґрунтовані висновки про можливість надання кредитних ресурсів.

Однією із значних проблем можна визначити недостовірність інформації. Це може бути обумовлено рядом причин об'єктивного і

суб'єктивного характеру. Серед об'єктивних причин, які викликані відхиленням інформації від реальності, є неможливість точного визначення ступеня фізичного і морального зносу основних засобів, рівня ризику зниження біржової вартості портфеля цінних паперів, знецінення майна через інфляцію.

Необхідність оперативного отримання достовірної інформації про конкретну юридичну особу, зумовила створення спеціальних бюро, що займаються формуванням банку бази даних минулих та теперішніх позичальників банків. Узагальнені проблеми інформаційного забезпечення і запропоновані напрями їх вирішення наведені в таблиці 1.3

Таблиця 1.3

Проблеми інформаційного забезпечення оцінки кредитоспроможності
позичальника

№ з/п	Проблема інформаційного забезпечення	Шлях вирішення
	1	2
1.	Неповнота джерел інформації, що не дає можливості зробити обґрунтовані висновки про можливість надання кредитних ресурсів	Розробка чіткого переліку інформаційного забезпечення, необхідного для оцінки кредитоспроможності, використання даних зовнішнього аудиту підприємств
2.	Недостовірність інформації	Ретельно виробляти перелік якісних характеристик позичальника, для того щоб зводити до мінімуму можливість їх неоднозначної інтерпретації
3.	Недостатня класифікація персоналу підприємства, що викликає помилки оформленні первинної правової, облікової та технічної документації, у веденні бухгалтерського обліку, складанні звітності та розрахунках податків	Використання даних внутрішнього аудиту підприємства та зовнішнього аудиту
4.	Відсутність єдиного інформаційного поля - «кредитних» баз даних	Створення єдиної інформаційної бази про позичальників
5.	Нестабільність нормативно-законодавчої бази, яка зачіпає бухгалтерську, податкову, інвестиційну та інші сфери, погіршують порівнянність за різні часові періоди	Вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання і банківських установ

*Складено автором[21]

Вирішення зазначених проблем сприятиме зниженню кредитного ризику, чіткій структуризації зовнішньої і внутрішньої інформації, підвищенню ефективності функціонування банківських установ.

Суб'єктивними причинами отримання неточної інформації є навмисне спотворення внутрішньої і зовнішньої інформації від її укладачів, з метою обману користувачів стосовно фінансової стабільності і прибутковості діяльності господарюючого суб'єкта. Крім того, нестабільність нормативно-законодавчої бази, яка зачіпає бухгалтерську, податкову, інвестиційну та інші сфери, погіршують порівнянність даних за різні періоди часу. Для розгляду кредитної заявки в банк, крім бухгалтерської звітності компанії надають бізнес-план і техніко-економічне обґрунтування використання кредиту. На жаль, в даний час на багатьох підприємствах не вистачає фахівців з достатнім рівнем класифікації і професійної підготовки, здатних якісно розробити такі документи, які згодом можуть стати причиною відмови у видачі кредиту.

Мета аналізу кредитоспроможності – оцінка результатів фінансової діяльності позичальника, на основі якої кредитор приймає рішення щодо можливості надання кредиту або припинення кредитних відносин із клієнтом.

Сучасні підходи до методології аналізу кредитоспроможності позичальників у банківських установах базуються на комплексному застосуванні кількісних і якісних показників, тобто фінансових і нефінансових критеріїв. Серед методів і моделей оцінки кредитоспроможності позичальників банківських установ, які застосовуються вітчизняними банками, можна виділити такі групи:

- класифікаційні (статистичні методи оцінки), до котрих належать бальні системи оцінки (рейтингові методики) і моделі прогнозування банкрутств (статистичної оцінки, заснованої на MDA - Multiple Discriminate Analysis - множинному дискримінантному аналізі);
- моделі комплексного аналізу (на основі «напівемпіричних» методологій, тобто котрі базуються на експертних оцінках аналізу економічної

доцільності надання кредиту «правила 6 С», CAMPARI, PARTS, PARSER та ін.).

Розглянемо детально методи і моделі оцінки кредитоспроможності позичальника (рис. 1.2)

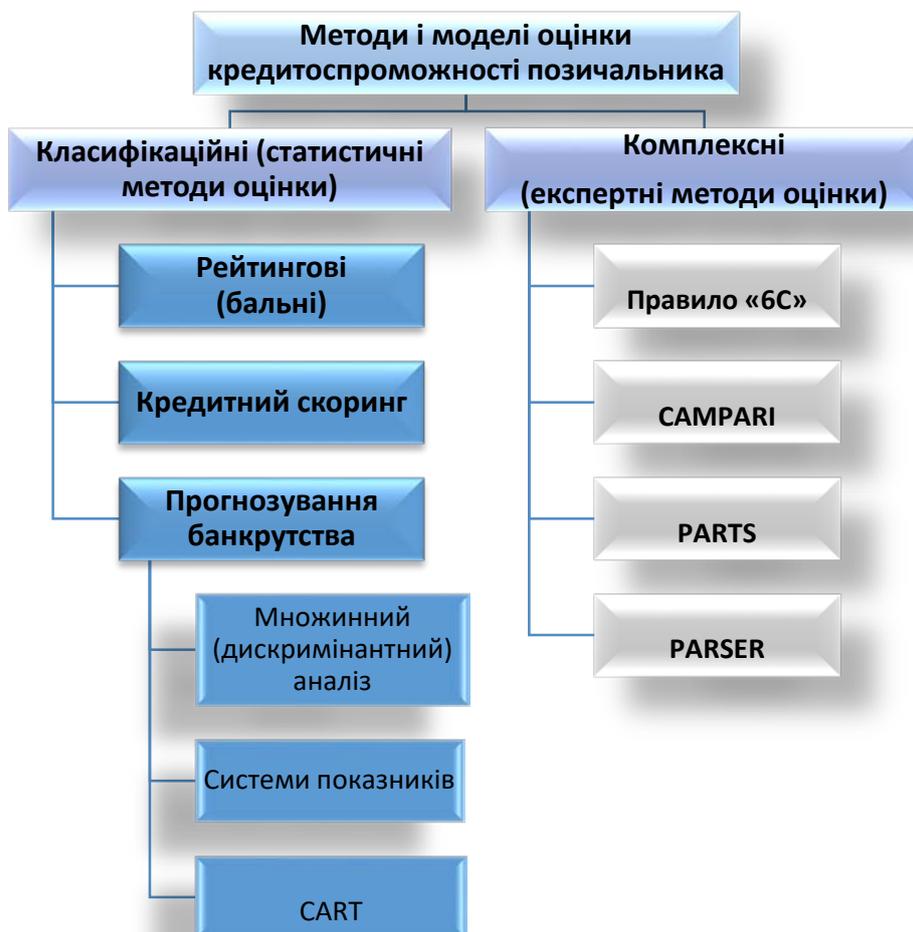

Рис. 1.2. Методи і моделі оцінки кредитоспроможності позичальника

Джерело: складено автором за [21]

Існує велика кількість показників та методів, що відрізняються за складом та кількістю використовуваних показників. Існуючі методи зазвичай базуються на одному з двох принципів: оцінка фінансового стану базується на системі показників. Для загального огляду фінансового стану певні коефіцієнти аналізуються в динаміці та порівнюються із середніми показниками для всієї галузі чи для подібних підприємств. Оцінка фінансового

стану ґрунтується на єдиному консолідованому показнику, який встановлює поріг, з яким порівнюється фактичний. Складений індекс визначається на основі індивідуальних показників, і кожен метод пропонує свої власні показники, які об'єднуються в загальне значення різними методами.

1.3. Методика фінансової оцінки кредитоспроможності позичальника

Єдиної системи оцінки кредитоспроможності позичальника не існує, кожен банк розробляє кращий метод оцінки кредитоспроможності для своїх клієнтів. В Україні національні банки мають свої власні методи оцінки кредитоспроможності позичальника, які засновані на одній з існуючих моделей.

Оцінка кредитоспроможності відіграє важливу роль як для банківської установи, так і для позичальника.

Оцінка платоспроможності позичальника може бути представлена у вигляді пошагового дослідження, яке характеризує: рівень управління бізнесом; характер договору і характеристику зовнішнього середовища, в якій працює позичальник; кредитна історія клієнта; конкурентоспроможність клієнта, його продукції; фінансове становище клієнта; безпеку договору. Етапи дослідження оцінки кредитоспроможності позичальника рейтинговими методами наведені в таблиці 1.4. Метою оцінки кредитоспроможності позичальника для банківської установи є уникнення кредитних ризиків від неповернення кредиту, а для позичальника - отримання кредиту на найвигідніших умовах. Результатом систематично неправильної оцінки кредитоспроможності позичальників може бути погіршення якості кредитного портфеля банку, що, крім того, тягне за собою необхідність в надмірних резервах.

Таблиця 1.4

Етапи дослідження оцінки кредитоспроможності позичальника за
методами рейтингових оцінок

Етап	Предмет дослідження	Об'єкт дослідження
1	2	3
Рівень менеджменту підприємства	Рейтингова оцінка показників стану активів прибутковості діяльності підприємства	<ul style="list-style-type: none"> - організаційна структура; - досвід і компетентність керівництва позичальника; - якість оформлення; - якість оформлення документації; - додержання законодавства; - участь керівництва в пайовому капіталі
Характер угоди та характеристика зовнішнього середовища	Регіональні та галузеві фактори	<ul style="list-style-type: none"> - галузь та характер діяльності позичальника; - питома вага обсягів виробництва даного підприємства в загальному обсязі ринку; - географія діяльності підприємства; - клієнти та позичальником
Оцінка кредитної історії	Попередня кредитна історія	<ul style="list-style-type: none"> - виключно історія відносин конкретного банку з даним позичальником - досвід відносин всіх банків кредиторів з даним позичальником;
Конкурентоздатність клієнта, його продукції	Аналіз маркетингу підприємства	<ul style="list-style-type: none"> - техніко-економічне обґрунтування; - бізнес-план
Аналіз фінансового стану позичальника	Аналіз фінансового стану підприємства в динаміці за даними фінансової звітності	<ul style="list-style-type: none"> - структура активів та пасивів; - грошові потоки позичальника; - фінансова стійкість позичальника; - ефективність діяльності позичальника; - забезпеченість угоди
Забезпеченість угоди	Прогноз надходження та використання грошових потоків підприємства залежно від видів діяльності	<ul style="list-style-type: none"> - надходження від операційної діяльності; - надходження від фінансової діяльності; - надходження від інвестиційної діяльності

*Складено автором [20]

Нормативні значення та розрахунок основних економічних показників за методологією Національного банку України наведені в таблиці 1.8 [22].

Якісна оцінка позичальника розробляється національними банками при аналізі всіх елементів платоспроможності з метою отримання більш повної інформації для прийняття рішення про можливість та умови кредитування. Глибина аналізу залежить від наявності або відсутності в минулому кредитних відносин банку з конкретним позичальником, результатів його фінансово-господарської діяльності, розміру та строків надання кредитів.

Оцінка показника набуває одне зі значень відповідно до параметрів, які є фактичним (розрахованим) значенням показника (коефіцієнта). Зведений показник визначається шляхом складання оціночних значень всіх показників (коефіцієнтів).

З урахуванням значення зведеного показника клас позичальника визначається на основі рейтингової шкали. Залежно від параметрів, в яких знаходиться значення, позичальник відноситься до певного класу: А, В, С, D.

Клас позичальника за результатами його фінансового стану визначається з урахуванням рішення про надання кредиту. Якщо рівень забезпечення не відповідає умовам певного класу, клас позичальника зменшується, а в разі першокласної гарантії або гарантії, яка не викликає сумнівів, клас позичальник може бути збільшений.

Таблиця 1.5

Основні економічні показники кредитоспроможності підприємства

Назва показника	Розрахунок показника	Нормативне значення
Оцінка ліквідності та платоспроможності		
Коефіцієнт ліквідності миттєвої	<i>Грошові кошти та їх еквіваленти</i> <i>Поточні зобов'язання</i>	$\geq 0,2$
Коефіцієнт ліквідності поточної	<i>Оборотні активи - Запаси</i> <i>Поточні зобов'язання</i>	$\geq 0,5$
Коефіцієнт ліквідності загальної	<i>Оборотні активи</i> <i>Поточні зобов'язання</i>	$\geq 2,0$

Оцінка фінансового стану		
Коефіцієнт маневреності власних коштів	$\frac{\text{Власний капітал} - \text{Необоротні активи}}{\text{Власний капітал}}$	$\geq 0,5$
Коефіцієнт незалежності	$\frac{\text{Залучені кошти}}{\text{Власний капітал}}$	$\geq 0,5$
Оцінка показників рентабельності		
Коефіцієнт рентабельності активів	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Активи}}$	$\geq 0,03$
Коефіцієнт рентабельності продажу	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Обсяг реалізації продукції}}$	≥ 0
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середня величина власного капіталу}}$	0,1

*Складено автором [22]

Реалізуючи принцип забезпеченості повернення кредитів і позик, кредитор розраховує повне погашення позикової заборгованості.

Процес оцінки комплексу умов, що визначають кредитоспроможність позичальника, схематично показано (рис.1.3).

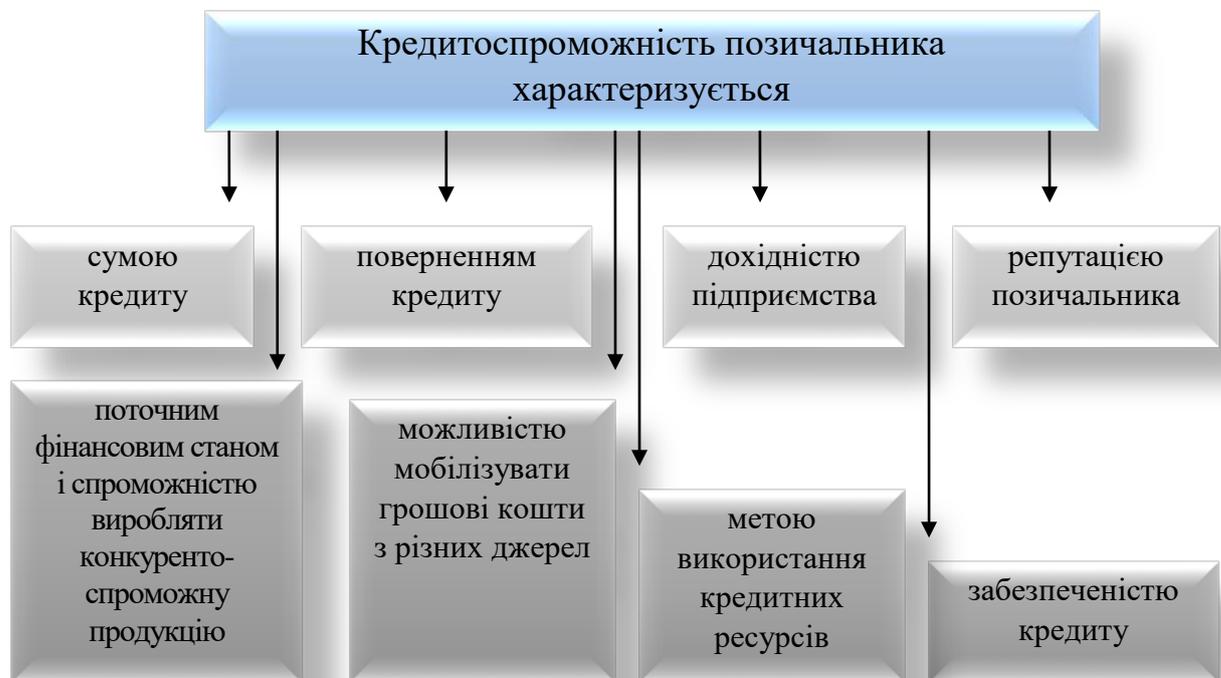

Рис. 1.3 Процес оцінки комплексу умов, що визначають кредитоспроможність позичальника

Характеристика класів позичальників - юридичних осіб (у тому числі банків) - подається за результатами оцінки їх фінансового стану (рис.1.4) [3]:

Рис. 1.4 Класи позичальників

*Складено автором [3]

Клас "А" - до цього класу можуть належати інші позичальники-банки (нерезиденти), що мають кредитний рейтинг не нижче ніж показник А, підтверджений у бюлетені однієї з провідних світових рейтингових компаній.

Клас "Б" - до цього класу можуть належати інші позичальники-банки (нерезиденти), що мають кредитний рейтинг не нижче ніж "інвестиційний клас", що підтверджений у бюлетені однієї з провідних світових рейтингових компаній.

Клас "В" - до цього класу можуть належати позичальники-банки (нерезиденти), що мають кредитний рейтинг не нижче ніж показник В, підтверджений у бюлетені однієї з провідних світових рейтингових компаній.

Клас "Г" - до цього класу належить позичальник/контрагент банку, проти якого порушено справу про банкрутство.

Клас "Д" - до цього класу належить позичальник/контрагент банку, що визнаний банкрутом в установленому чинним законодавством порядку.

Існують різні підходи до визначення кредитоспроможності. Таким чином, деякі експерти по кредитоспроможності часто знижують оцінку фінансового стану. Інші вважають, що існують загальні показники, які використовуються для оцінки як фінансового стану, так і кредитоспроможності, і є показники, які характеризують або тільки кредитоспроможність, або тільки фінансовий стан. В цьому випадку графічно взаємозв'язок між оцінкою кредитоспроможності і оцінкою фінансового стану представлена наступним чином (рис.1.5).

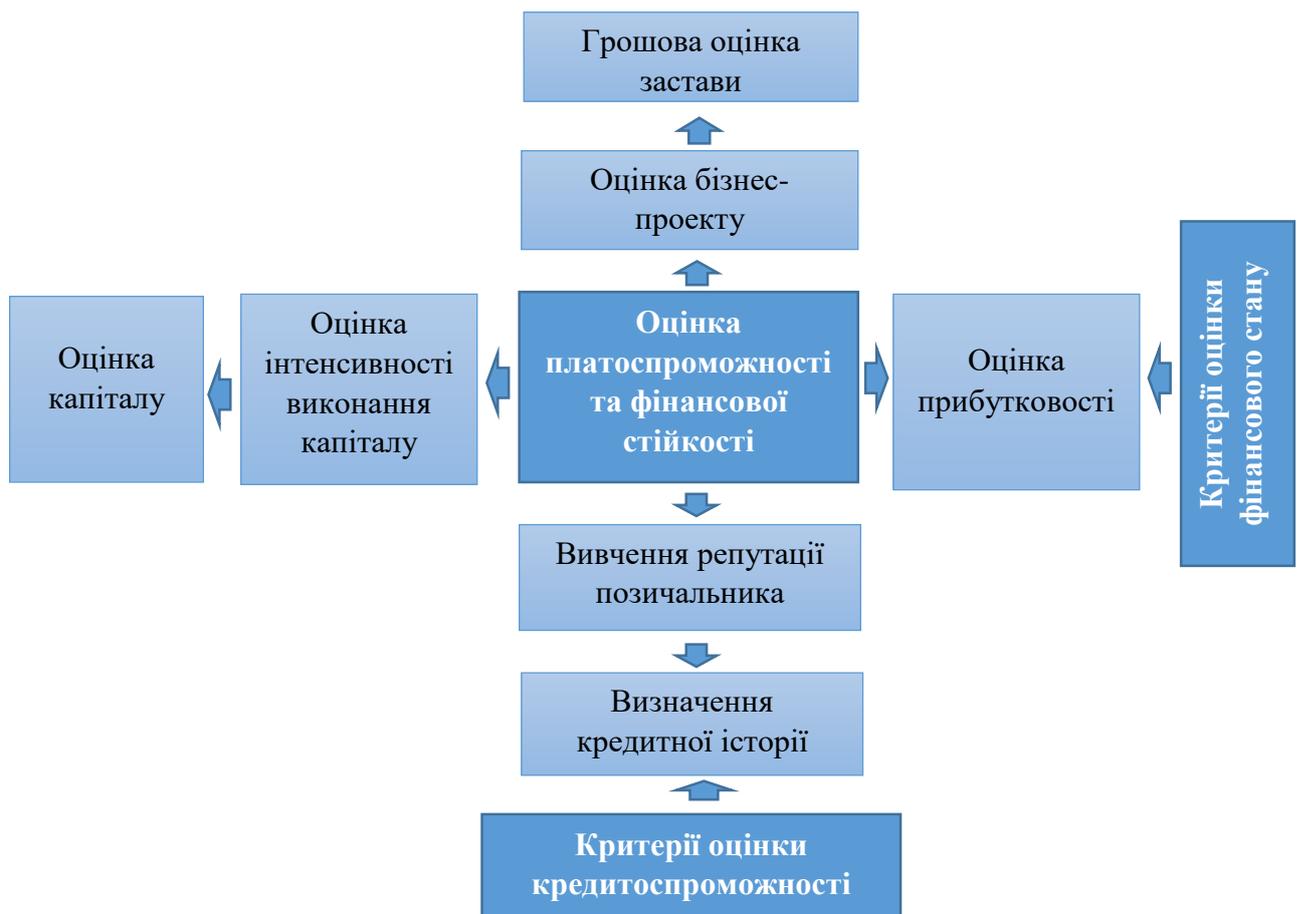

Рис. 1.5. Взаємозв'язок оцінки фінансового стану й оцінки кредитоспроможності

*Складено автором [13]

Рішенням проблеми є розробка і використання надійних методів, які дозволять банку найбільш реалістично оцінити кредитоспроможність позичальників.

Методи аналізу і система показників кредитоспроможності потенційного позичальника, який використовується комерційними банками, різноманітні.

Західні банки активно проводять рейтингові (бальні) системи оцінки, створені банками на основі емпіричного підходу з використанням регресійного математичного або факторного аналізу. Ці системи використовують історичні дані про банківську діяльність «добрі», «надійні» і «неблагополучні» кредити і дозволяють визначити критеріальний рівень оцінки позичальників.

Таблиця 1.6

Етапи рейтингової моделі

Рейтингова модель проводиться за наступними етапами	
	Збір і аналітична оцінка вхідної інформації за аналізований період часу;
	Обґрунтування системи показників, що використовуються для рейтингової оцінки фінансового стану підприємства і встановлення обмежень їхньої зміни;
	Вибір і економічне обґрунтування критеріїв для оцінки стійкості фінансового стану підприємства і встановлення обмежень їхньої зміни.

Показник рейтингу може бути надійним критерієм порівняльної оцінки діяльності різних підприємств і їх підрозділів, конкурентоспроможності їхньої продукції, показник ефективності раніше прийнятих управлінських рішень, основою вибору можливих варіантів розвитку виробництва, критеріїв інвестиційної привабливості різних господарських об'єктів, помічник у виборі банківської установи надійний діловий партнер. Перевага рейтингової (бальної) моделі є її простота: достатньо розрахувати фінансові коефіцієнти і зважити їх, щоб визначити клас позичальника.

Модифікація рейтингу - кредитний скоринг (credit scoring) - техніка, яка широко використовується в західних банках. Модель оцінки може бути використана для оцінки вже наданого кредиту (тобто ступінь ймовірності порушення умов кредитного договору) і для відбору потенційних позичальників. Скорингова модель використовується як для ділових підприємств (бізнесу), так і для індивідуальних позичальників. Методика кредитного скорингу біла вперше запропонована американським економістом Д. Дуган для відбору позичальників. Він виділи групу факторів, які на його думку, дають змогу з достатньою достовірністю визначити ступінь кредитного ризику при забезпеченні споживчої кредитної позики тому чи іншому позичальнику. Метод оцінки дозволяє провести експрес-аналіз заявки на кредит в присутності клієнта.

На сьогоднішній день найбільш поширеними видами оцінки є: експертний, аплікаційний, статистичний, поведінковий, фондовий (рис.1.6)

Рис. 1.6 Види скорингу

*Складено автором [32]

Прогнозні моделі одержуються за допомогою статистичних методів і використовуються для оцінки якості потенційних позичальників. При множинному дискримінантному аналізі (МДА) використовується дискримінантна функція (Z), що враховує деякі параметри (коефіцієнти регресії) і фактори, що характеризують фінансовий стан позичальника (у тому числі фінансові коефіцієнти). Коефіцієнти регресії розраховуються в результаті статистичної обробки даних по вибірці фірм, які або збанкрутували, або вижили протягом певного часу. Якщо Z -оцінка фірми знаходиться ближче до показника середньої фірми-банкрута, то за умови подальшого погіршення її становища вона збанкрутує. Якщо менеджери фірми і банк докладуть зусиль для усунення фінансових труднощів, то банкрутство, можливо, не відбудеться. Таким чином, Z -оцінка є сигналом для запобігання банкрутства фірми.

Для використання множинних дискримінантного аналізу потрібна досить репрезентативна вибірка підприємств, диференційованих за галузями та розмірами. Складність полягає в тому, що всередині галузі не завжди можна знайти достатню кількість компаній, які збанкрутували, щоб розрахувати коефіцієнт регресії.

Прикладом такої модельної класифікації є «модель Зета» (Zeta model), яку іноземні банки використовують в кредитному аналізі. Модель використовується для оцінки ймовірності банкрутства ділової фірми. Значення ключового параметра « Z » визначають за допомогою рівняння, чий змінні відображають деякі ключові характеристики аналізованої фірми – її ліквідність, швидкість обороту капіталу і т.д. Якщо для цієї компанії коефіцієнт перевищує певне задане значення, то фірму зараховують до категорії надійних, а коли одержаний коефіцієнт нижче критичної позначки, то, згідно з позицією авторів моделі, фінансовий стан такого підприємства сумнівний і не рекомендується видавати їм кредит.

Оцінка кредитоспроможності позичальника являє собою багато-етапне дослідження в кілька етапів якісних і кількісних показників діяльності клієнта -юридичної або фізичної особи. Банківські установи різних країн на практиці

використовують різні методи оцінки кредитоспроможності позичальників.

Також, у світовій практиці для оцінки кредитоспроможності позичальника застосовують такі підходи, як моделі комплексного аналізу (на основі «напівемпіричних» методологій, які базуються на експертних оцінках аналізу економічної доцільності надання кредиту, такі як PARSER і CAMPARI.

Таблиця 1.7

Розшифрування методик PARSER та CAMPARI

PARSER	CAMPARI
<p>P - Person - Інформація про особу позичальника та його репутація;</p> <p>A - Amount - обґрунтування необхідної суми кредиту;</p> <p>R - Repayment - можливості погашення;</p> <p>S - Security - оцінка забезпечення;</p> <p>E - Expediency - доцільність кредиту;</p> <p>R - Remuneration - винагорода банку (процентна ставка) за ризик надання кредиту.</p>	<p>C (character) - характеристика клієнта;</p> <p>A (ability) - здатність до погашення позики;</p> <p>M (margin) - маржа (дохідність);</p> <p>P (purpose) - мета кредиту;</p> <p>A (amount) - розмір позики;</p> <p>R (repayment) - умови погашення позики;</p> <p>I (insurance) - страхування ризику непогашення позики.</p>

*Складено автором [31]

Для визначення кредитоспроможності клієнтів банку проводяться оцінки ризикованості та класифікації кредитів широке практичне застосування має модель CART. Це непараметрична модель, основними перевагами якої є можливість широкого застосування, доступність для розуміння і незначна складність розрахунків, хоча при побудові таких моделей використовують складні статистичні методи. Одна така модель називається «рекурсивна розбивка» запропонована М. Фрідменом, Е.І. Альтманом і Д. Као. Принцип аналізу цієї моделі полягає в тому, що компанії-позичальники поділяються на

«гілки» в залежності від значень обраних фінансових коефіцієнтів, кожна «гілка» дерева, в свою чергу, ділиться на «гілки» згідно інших коефіцієнтів. Відповідно до порогового значення показника здійснюється поділ підприємств на підприємства, які потенційно можуть стати банкрутами, і ті, хто має достатньо стабільне фінансове становище.

Аналіз існуючих наукових досліджень, присвяченим даним методам, дозволяє сформуванню базовий список їх недоліків і переваг (табл.1.8).

Таблиця 1.8

Переваги та недоліки методів оцінки кредитоспроможності

Методика	Сутність методики	Переваги	Недоліки
Класифікаційні (статистичні методики)	Оцінюються всі показники, які характеризують кредитоспроможність позичальника. Ці показники можуть бути проаналізовані, як в даний момент, та і за певний період (в динаміці)	Широка вживаність та об'єктивність	Необхідність наявності значного масиву вихідних даних. Метод не враховує слабоформалізовані якісні чинники кредитоспроможності та умови кредитування. Неможливість застосування до умов української економіки.
Комплексний аналіз	Визначається значимість кожного з показників кредитоспроможності позичальника (значимість визначається в балах)	Дозволяє швидко і з мінімальними витратами праці обробити великий обсяг кредитних заявок окремих фізичних осіб, суттєво зменшуючи за рахунок цього рівень операційних банківських витрат, пов'язаних з кредитною діяльністю	Використання цього методу пов'язане із деякими складнощами: бальні системи оцінки кредитоспроможності клієнта повинні бути статично ретельно вивірені і вони вимагають постійного оновлення інформації, що може бути коштовним для банку. Тому невеликі банки, як правило, не розробляють власних моделей аналізу кредитоспроможності клієнтів через високу вартість їх підготовки і обмежену

			інформаційну базу. До того ж стандартний характер цих моделей не передбачає врахування специфічних особливостей окремих позичальників.
--	--	--	--

*Складено автором [24]

Указані моделі широко використовуються у зарубіжній банківській практиці. Основною перевагою в межах комплексних моделей аналізу полягає в тому, що значна увага приділяється як кількісним, так і якісним характеристикам позичальника (рис.1.7).

Рис. 1.7 Оцінка кредитоспроможності позичальника

*Складено автором [25]

При цьому основними недоліками комплексних методик оцінки кредитоспроможності позичальника є такі:

- зосередження в основному на якісні фактори;

- закладення в основу комплексних моделей експертних думок в деяких випадках можуть мати суб'єктивний характер.

Щодо вітчизняних банків, то до основних методик оцінки рівня кредитоспроможності належать методика НБУ, Бівера, комплексного фінансового аналізу, аналіз основних груп показників фінансового стану підприємства [24].

Таблиця 1.9

Характеристика окремих методик оцінки кредитоспроможності
вітчизняних підприємств

Назва методики	Сутність оцінки
Методика НБУ	Розрахунок інтегрального показника, формула якого залежить від розміру підприємства та галузі функціонування. Встановлення категорії якості кредиту на основі класу та стану обслуговування боргу
Методика Бівера	Віднесення підприємства до категорій (стійке підприємство, за рік до банкрутства, за 5 років до банкрутства) за результатами оцінки відповідних коефіцієнтів
Методика фінансових коефіцієнтів	Визначення кількості балів та віднесення підприємства до 5 класів кредитоспроможності (А, Б, В, Г, Д). Кількість балів визначається залежно від значень фінансових та їх вагомості
Методика аналізу фінансового стану та результатів діяльності підприємства	Аналіз показників ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, рентабельності, ділової активності

*Складено автором [21]

Що стосується класу позичальника (class of borrower) - сукупність показників, що характеризують позичальника (контрагента банку) за результатами оцінки його фінансового стану. Оцінка фінансового стану позичальника (контрагента) банки здійснюють під час укладення договору про здійснення кредитної операції, а надалі - з певною періодичністю залежно від статусу позичальника, суми кредиту та рівня його ризику. К.п. - юридичної особи (від 1-9) визначається в залежності від отриманого значення

інтегрального показника фінансового стану боржника з урахуванням величини підприємства (велике, середнє або мале).

Кредитні операції банків є найбільш прибутковими операціями банку, але також і найбільш ризикованими. Оцінка кредиту є важливим фактором, Проаналізувавши вищенаведені методи оцінки кредитоспроможності позичальника, можна зробити висновок, що єдиного досконалого методу не існує. Кожен з методів має свої переваги і недоліки.

Під час формування в Україні нових економічних відносин і розвитку підприємництва, конкуренції принципово змінюється й діяльність банків, їх підхід до проведення активних операцій, а особливо кредитних. Кредитні операції є найбільш важливими операціями, які приносять дохід банку, і чи не єдина можливість для компаній зібрати кошти на виробництво зовні. Кредит - одна з найризикованіших банківських операцій. Тому необхідно мінімізувати кредитний ризик в усіх областях інвестицій, а основним і найбільш ефективним методом цієї мінімізації є якісна оцінка кредитоспроможності позичальників банку.

На основі критичного аналізу існуючих класифікацій було уточнено склад внутрішніх і зовнішніх джерел інформаційного забезпечення, деталізовано вимоги до інформації про позичальника. Крім того, була поліпшена класифікація підходів до оцінки кредитоспроможності позичальника дає можливість кожному користувачеві отримати чітку і повну інформацію про існуючі методи і моделі оцінки кредитоспроможності по всьому світу. Ми бачимо, що сучасні підходи до методології кредитного рейтингу позичальника банківські установи повинні ґрунтуватися на комплексному застосуванні кількісних і якісних показників. Використання різних підходів у комплексі дає можливість здійснити проведення якісної оцінки платоспроможності позичальника, а отже, знизити кредитні ризики і поліпшити якість кредитного портфелю банку.

РОЗДІЛ 2

ФІНАНСОВА ОЦІНКА КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ПРАТ «КАРЛСБЕРГ УКРАЇНА»

2.1. Аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства

Характеристика діяльності ПрАТ «Карлсберг Україна»

Фінансовий аналіз є важливим інструментом при оцінці ефективності діяльності будь-якого підприємства. У даній роботі ми застосуємо його підвиди, а саме вертикальний, горизонтальний, порівняльний, коефіцієнтний та факторний аналіз.

Об'єктом дослідження є ПрАТ «Карлсберг Україна».

Адреса: м.Запоріжжя, вул..Василя Стуса, буд. №6

Carlsberg Ukraine є частиною Carlsberg Group, однієї з провідних пивоварних Груп у світі з великим портфелем брендів пива та інших напоїв. Бренд Carlsberg є одним із найвідоміших пивних брендів у світі, а такі бренди як Baltika і Tuborg входять до числа найбільш популярних пивних брендів у Європі. З моменту заснування в 1847 році, Група стабільно працює і здійснює позитивний внесок в розвиток суспільства на всіх своїх ринках. У Carlsberg Group працюють понад 40 000 осіб, а продукція Групи продається на більш ніж 150 ринках світу. Carlsberg Group – один із найбільших данських інвесторів на території України.

До складу Carlsberg Ukraine входять заводи в Запоріжжі, Києві та Львові. При цьому, Львівська пивоварня – перша промислова пивоварня країни. У компанії працює понад 1350 чоловік. В портфель Carlsberg в Україні входять пиво, алкогольні та безалкогольні напої таких торговельних марок, як «Львівське», Robert Doms, Baltika, Carlsberg, Tuborg, Kronenbourg 1664, «Арсенал», «Квас Тарас», Somersby, Guinness, Seth&Riley's Garage, Warsteiner, Grimbergen та інші.

За підсумками 2019 року частка ринку Carlsberg Ukraine складає 30,92%** в натуральному вираженні за даними компанії Nielsen*. Сидр Somersby та «Квас Тарас» продовжують займати лідерські позиції в своїх продуктових категоріях, а бренд Baltika 0 вперше зайняв лідерську позицію в безалкогольному сегменті пива в Україні.

Розмір статутного капіталу 1 022 432 914,00 грн.

Код ЄГРПОУ: 00377511

Види діяльності:

- Виробництво пива
- Виробництво сидру та інших фруктових вин
- Виробництво безалкогольних напоїв; виробництво мінеральних вод та інших вод в пляшках
- Оптова торгівля напоями
- Складування і зберігання
- Збір, обробка та розподілення води

Дослідження активів балансу полягає у використанні аналітичних прийомів, зосереджених на визначення загального обсягу коштів, що перебувають у розпорядженні банку, їх структури та динаміки в аналітичному періоді.

Показники динаміки і структури активів підприємства досліджують шляхом горизонтального і вертикального аналізу даних балансу.

Горизонтальний (часовий) аналіз полягає в порівнянні абсолютних значень статей активів балансу за два або більше суміжних періодів, зазвичай на початок і кінець місяців, кварталів, років. Порівняння можуть бути зроблені:

- шляхом визначення відхилення показників в абсолютному вираженні, тобто на скільки порівнювальне значення більше або менше того, з якими вони порівнюють, і розрахунку абсолютної швидкості динаміки;

- за допомогою відносних показників, тобто в кому відсотковому відношенні (в рази) порівняльне значення більше або менше, визначеного для бази порівняння, і яка середня швидкість зміни значення показника [25].

Вертикальний аналіз - це структурний аналіз абсолютних значень бухгалтерського балансу, який дозволяє вивчити структуру активів, тобто частку (у відсотках) їх окремих видів в загальному обсязі розділів і баланс в цілому. Перевага даного виду аналізу полягає в можливості порівняння процентної структури показників звітного періоду з іншими, незалежно від зміни їх розміру. Вивчаючи набір показників в різні періоди, ви можете спостерігати, в які об'єкти було інвестовано майно і які зміни відбуваються в його структурі. Структурні зміни дозволяють нам вивчати негативні і позитивні внутрішні зміни, які відбуваються на підприємстві з його активами.

Для вивчення складу і обсягу активів підприємства вони згруповані по економічно однорідним ознакам. Необхідно знати, які види активів є у компанії, який їх стан і призначення, де вони знаходяться і за рахунок яких джерел сформовані. Правильність формування активів підприємства визначає його можливі майбутні доходи і фінансовий стан. Крім того, вартість активів визначає мінімально можливий дохід, яким компанія володіє за певний період і який можна отримати після розрахунків з кредиторами [25].

Для аналізу динаміки змін статей балансу (горизонтальний аналіз) і визначення його структури (вертикальний аналіз) складають агрегований баланс за три роки.

Методика аналізу майна підприємства наступна: аналіз структури, динаміки та структурної динаміки майна підприємства; аналіз виробничого потенціалу; аналіз складу і динаміки необоротних активів та аналіз складу і динаміки оборотних активів; аналіз джерел майна підприємства; аналіз ефективності використання майна підприємства; складання аналітичного висновку аналізу структури та динаміки майна підприємства.

Горизонтальний і вертикальний аналіз активів підприємства наведені в таблиці 2.1

Таблиця 2.1.

Агрегований баланс ПрАТ «Карлсберг Україна» за 2017-2019 роки

Актив	2017 рік		2018 рік		Відхилення (+,-) в		Темп зрос- тання, %	2018 рік		2019 рік		Відхилення (+,-) в		Темп зрос- тання, %
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис. грн.	пито- мій вазі, %		Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис. грн.	питомі й вазі, %	
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>	<i>13</i>	<i>14</i>	<i>15</i>
1. Необоротні активи (1095)	2257641	47,46	2103599	47,18	-154042	0,28	93,17	2103599	47,18	2221877	47,44	118278	-0,26	105,62
1.1. Основні засоби і нематеріальні активи (1000+...+1020)	1948458	40,96	1858297	41,67	7082	0,70	125,55	1858297	41,67	1999036	42,69	13595	1,01	139,07
1.2. Довгострокові фінансові інвестиції (1030+1035)	21944	0,46	21944	0,49	0	-0,03	100	21944	0,49	21934	0,46	-10	0,03	99,95
1.3. Відстрочені податкові активи (1045)	191821	4,03	133073	2,98	-58748	1,05	69,37	133073	2,98	156718	3,34	23645	-0,36	117,76
1.4. Інші необоротні активи і довгострокова дебіторська заборгованість (1040+1090)	2098	0,04	207	0,005	-1891	0,035	9,86	207	0,005	12284	0,26	12077	-0,255	5934,29
2. Оборотні активи (1195)	2498964	52,53	2354908	52,81	-144056	-0,28	94,23	2354908	52,81	2460814	52,55	105906	0,26	104,49
2.1. Запаси (1100+1110)	324712	6,82	500226	11,21	175514	-4,39	154,05	500226	11,21	596011	12,72	95785	-1,51	119,14
2.2. Дебіторська заборгованість (1120+1125+1155)	489241	10,28	619499	13,89	130258	-3,61	126,62	619499	13,89	643229	13,73	23730	0,16	103,83
2.3. Грошові кошти та їх еквіваленти (1160+1165)	1631139	34,29	1200058	26,91	-431081	7,38	73,57	1200058	26,91	1159142	24,75	-40916	2,16	96,59
2.4. Витрати майбутніх періодів (1170)	4001	0,08	5814	0,13	1813	-0,05	145,31	5814	0,13	6635	0,14	821	-0,01	114,12
2.5. Інші оборотні активи (1180+1190)	95	0,002	485	0,01	390	-0,008	510,52	485	0,01	127	0,003	-358	0,007	26,18
3. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття (1200)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Всього майна (1300)	4756605	100	4458507	100	-298098	100	93,73	4458507	100	4682691	100	224184	100	105,02

Продовження таблиці 2.1.

Пасив	2017 рік		2018 рік		Відхилення (+,-) в		Темп зрос- тання, %	2018 рік		2019 рік		Відхилення (+,-) в		Темп зрос- тання, %
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис. грн.	питомі й вазі, %		Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис. грн.	питомі й вазі, %	
<i>I</i>	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1. Власний капітал (1495)	3079836	64,74	2872187	64,42	-207649	-0,32	93,25	2872187	64,42	2942420	62,83	70233	-1,59	102,44
2. Довгострокові зобов'язання і забезпечення (1595)										41111	0,87	41111	0,87	
3. Поточні зобов'язання і забезпечення (1695)	1676769	35,25	1586320	35,57	-90449	0,32	94,60	1586320	35,57	1699160	36,28	112840	0,71	107,11
3.1. Короткострокові кредити банків (1600)														
3.2. Кредиторська заборгованість (1605+...+1650)	105636	22,19	1416029	31,76	1310393	9,57	40,47	1416029	31,76	1595216	34,06	179187	2,3	112,65
3.3. Інші поточні зобов'язання (1660+...+1690)	621133	13,05	170291	3,81	-450842	-9,24	27,41	170291	3,81	154892	3,30	-15399	-0,51	90,95
4. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття (1700)														
5. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду (1800)														
Всього капіталу (1900)	4756605	100	4458507	100	-298098	0	93,73	4458507	100	4682691	100	224184	0	105,02

За результатом аналізу ми бачимо що майно підприємства за 2018р. зменшилося на 298098 тис.грн (6,27%) порівняно з 2017р., у 2019 збільшилася на 224184 тис.грн(5,02%) але все одно менше порівнюючи з 2017р.

У 2018р. зменшилася кількість необоротних активів, так само як і оборотних, у цілому кількість впала на 6% та 7% та у 2019 р. навпаки оборотні та необоротні активи зросли на 4% та 5%. Взагалі на підприємстві сума оборотних активів більше а ніж сума необоротних (Рис.2.1).

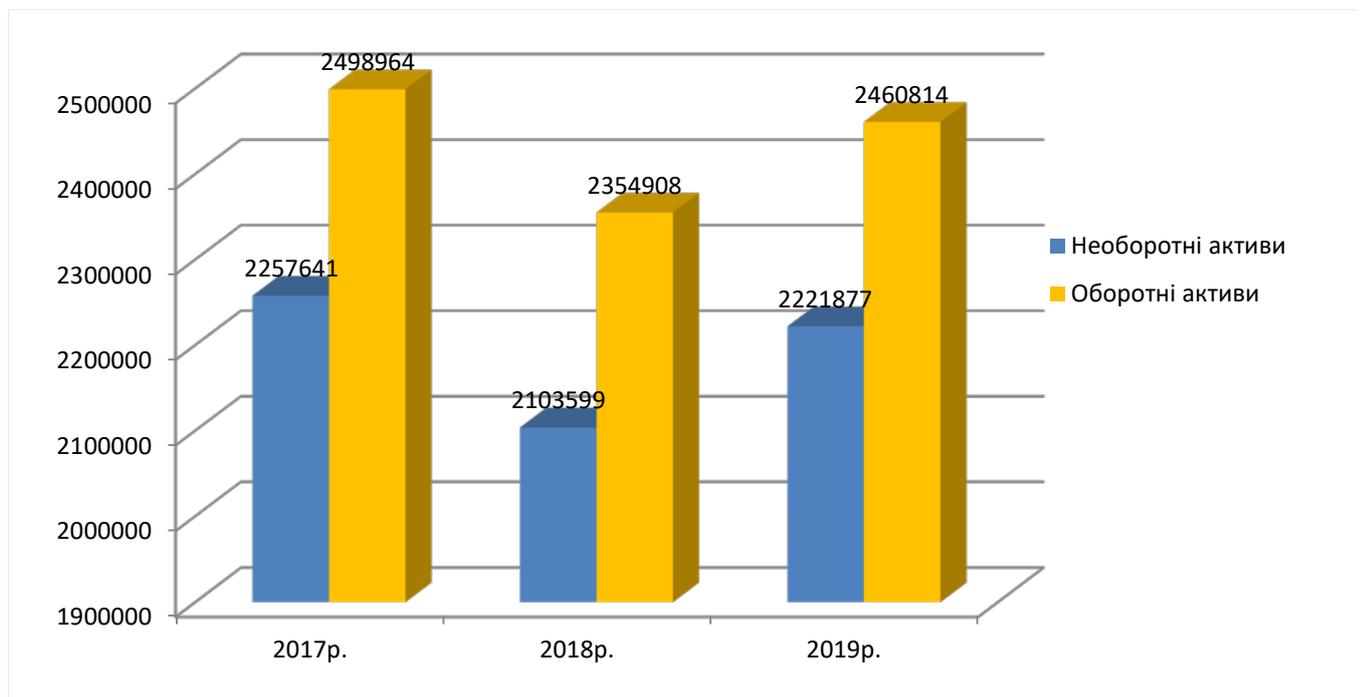

Рис.2.1 Структурна динаміка активів ПрАТ «Карлсберг Україна»

На графіку можна побачити що навіть через зменшення у 2018р. загальної кількості активів різницю між кількістю необоротних і оборотних активів можна назвати стабільною.

В 2017 році в необоротних активах, що становить 47,46 % із всього майна перевищує основні засоби і не матеріальні активи це 36,25 %, а в оборотних активах, що становить 63,21 % перевищує дебіторська заборгованість - 41,04 %.

Відповідно в 2017 році необоротні активи становлять 47,46 % із всього майна, при цьому на підприємстві в цьому періоді мають тільки основні засоби і

нематеріальні активи, що дорівнюють також 40,96%. Оборотні активи мають питому вагу 52,53 %, з яких дебіторська заборгованість становить 10,28%.

І в 2018 році необоротні активи становлять 47,18 % із всього майна, при цьому на підприємстві в цьому періоді, так як і в попередньому році, мають тільки основні засоби і нематеріальні активи, що дорівнюють 41,67 %. В оборотних активах, що становить 52,81 % із всього майна перевищує як і в двох попередніх роках дебіторська заборгованість, яка становить 13,89 %.

Отже, ми бачимо, що з кожним роком сума основних засобів і нематеріальних активів збільшується, при цьому сума оборотних суттєво не змінюється.

За 2018р власний капітал підприємства зменшився на 207649 тис.грн, на 6,75% від попереднього року з 3079836 до 2872187 тис.грн. Таке зменшення власного капіталу є негативним явищем, оскільки в ПАТ «Карлсберг Україна» знизилася кредитоспроможність та фінансова самостійність на ринку. У 2019р показник зріс на 2,44%, з 2872187 до 2942420 тис.грн. Довгострокові зобов'язання протягом 2019 з'явилися на підприємстві у вигляді 41111 тис. грн.

Сума поточних зобов'язань та забезпечень зросла на 112840 тис. грн., або на 7,11% відповідно. Дана зміна обумовлена передусім збільшенням кредиторської заборгованості на 179187 тис. грн., або на 12,65% відповідно, що значить те, що у підприємства збільшується кредитний тягар та ризик штрафних санкцій за несвоєчасну сплату кредиту. Інші поточні зобов'язання зменшились на 9,05 % у 2019р.

По структурі пасиву переважає власний капітал та має зростаючу динаміку (рис. 2.2.).

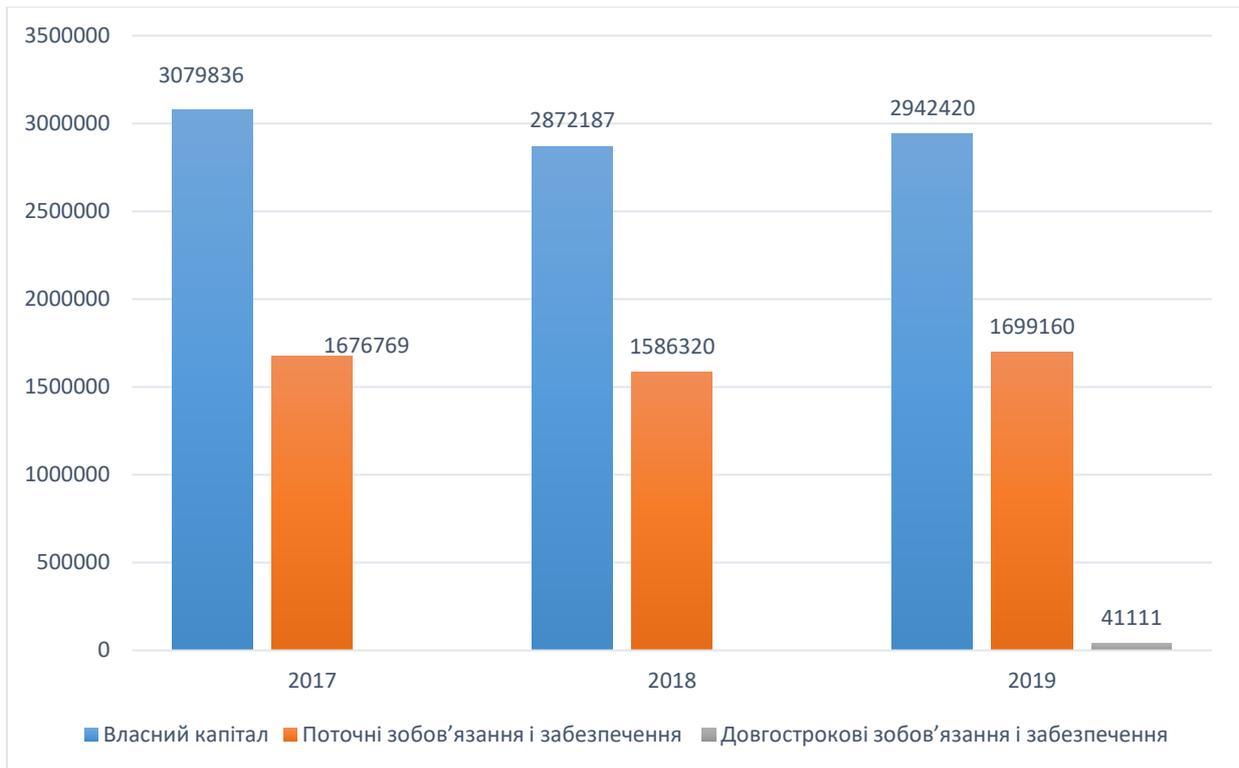

Рис. 2.2. Загальна тенденція пасиву ПАТ «Карлсберг Україна» за 2017-2019 рр., в тис. грн..

Отже, підприємство ПАТ «Карлсберг Україна» Можемо виділити позитивні та негативні статті балансу ПрАТ «Карлсберг Україна».

Негативні:

- у 2018 році відбулося зменшення грошових коштів у сумі оборотних активів.
- Зменшення грошових коштів та еквівалентів

Позитивні:

- збільшення нерозподіленого прибутку.
- збільшення основних засобів і нематеріальних активів

Ми бачимо, що дебіторська заборгованість перевищує кредиторську особливо в 2017 році, що є ознакою неефективної політики комерційного кредитування і, як результат, дебітори заборгували більше коштів, ніж підприємство отримала від постачальників.

Оцінка основних фондів підприємства проводиться за наступними показниками:

1) показники оцінки забезпеченості підприємства основними фондами.

1.1) Фондомісткість - це показник, зворотний фондівіддачі, який показує величину вартості основних фондів, що припадає на одиницю продукції, випущену підприємством. Даний показник слугує для визначення ефективності використання основних фондів організації.

$$\bar{\Phi}_{\text{містк}} = \frac{\overline{\text{ОФ}}}{\text{ЧД}} = \frac{\frac{\text{Ф№1 р. 1010 п. р.} + \text{р. 1010 к. р.}}{2}}{\text{Ф№2 р. 2000}}; \quad (2.1)$$

$\overline{\text{ОФ}}$ - середньорічна вартість основних фондів;

ЧД - чистий дохід від реалізації продукції.

1.2) Фондоозброєність - вартість основних виробничих фондів, що припадає на одного працівника. Обчислюється діленням середньорічної вартості основних фондів на кількість працівників.

$$\Phi_{\text{озб}} = \frac{\overline{\text{ОФ}}}{\text{ЧР}} = \frac{\frac{\text{Ф№1 р. 1010 п. р.} + \text{р. 1010 к. р.}}{2}}{N}; \quad (2.2)$$

ЧР - чисельність працівників.

1.3) Коефіцієнт вартості основних фондів в активах підприємства відображає питому вагу залишкової вартості основних засобів у загальній вартості майна підприємства.

$$K_{\text{варт}} = \frac{\text{ОЗ}}{\text{Б}} = \frac{\text{Ф№1 р. 1010 к. р.}}{\text{Ф№1 р. 1300 к. р.}}; \quad (2.3)$$

ОЗ - залишки оборотних засобів на кінець року;

Б - валюта балансу.

2) показники оцінки стану основних фондів.

2.1) Коефіцієнт зносу - характеризує ступінь зносу та відшкодування витрат на формування основних фондів.

$$K_3 = \frac{Z_{оз}}{B_{перв}} = \frac{\text{Ф№1 р. 1012 к. р.}}{\text{Ф№1 р. 1011 к. р.}}; \quad (2.4)$$

$Z_{оз}$ - знос основних засобів;

$B_{перв}$ - первісна вартість основних засобів.

2.2) Коефіцієнт придатності - відображає можливість подальшого використання основних фондів, ступінь невідшкодування витрат на формування основних фондів.

$$K_{п} = \frac{OZ_{зал}}{OZ_{перв}} = \frac{\text{Ф№1 р. 1010 к. р.}}{\text{Ф№1 р. 1011 к. р.}}; \quad (2.5)$$

$OZ_{зал}$ - залишкова вартість основних засобів;

$OZ_{перв}$ - первісна вартість основних засобів.

2.3) Коефіцієнт оновлення - відношення заново введених за рік основних засобів до балансової вартості всіх основних засобів на кінець року.

$$K_o = \frac{OZ_n}{OZ} = \frac{\text{Ф№5 р. 2060, гр. 5}}{\text{Ф№1 р. 1011 к. р.}}; \quad (2.6)$$

OZ_n - вартість основних засобів, що надійшли;

OZ - вартість основних засобів.

2.4) Коефіцієнт вибуття - відношення вартості вибулих за звітний рік основних засобів до суми всіх основних засобів на початок року.

$$K_b = \frac{OZ_b}{OZ_{поч}} = \frac{\text{Ф№5 р. 2060, гр. 8}}{\text{Ф№1 р. 1011 п. р.}}; \quad (2.7)$$

OZ_b - вартість основних засобів, що вибули;

$OZ_{поч}$ - вартість основних засобів на початку року.

3) показники оцінки ефективності використання основних засобів.

3.1) Фондовіддача - це відношення вартості випущеної продукції у вартісному виразі до середньорічної вартості основних виробничих фондів. Вона виражає ефективність використання засобів праці, тобто показує, скільки виробляється готової продукції на одиницю основних виробничих фондів.

$$\Phi_v = \frac{\text{ЧД}}{\text{ОФ}} = \frac{\text{Ф№2 р. 2000}}{\frac{\text{Ф№1 р. 1010 п. р.} + \text{р. 1010 к. р.}}{2}}; \quad (2.8)$$

ЧД - чистий дохід від реалізації продукції;

ОФ - середньорічна вартість основних фондів.

3.2) Рентабельність - це відносний показник прибутковості, що характеризує ефективність господарської та фінансової діяльності підприємства.

$$P = \frac{\text{П}_{\text{до}}}{\text{ОЗ}} \times 100\% = \frac{\text{Ф№2 р. 2190}}{\frac{\text{Ф№1 р. 1010 п. р.} + \text{р. 1010 к. р.}}{2}} \times 100\%; \quad (2.9)$$

$\text{П}_{\text{до}}$ - фінансовий результат від операційної діяльності;

ОЗ - середньорічна вартість основних засобів.

3.3) інтегральний показник економічної ефективності відображає умовний середній економічний ефект у вигляді виручки від реалізації та прибутку, який припадає на кожну гривню витрат, які вкладені в основні засоби.

$$K_{\text{еф}} = \sqrt{\Phi_v \times P}; \quad (2.10)$$

Відносну величину конкретної статті встановлюють шляхом ділення її абсолютного значення на валюту балансу.

Відмінності в абсолютних значеннях визначаються шляхом визначення різниці між абсолютним значенням на кінець і на початок періоду.

Відмінності в структурі показують, на скільки відсотків частка цього показника збільшилася або зменшилася в кінці періоду в порівнянні з його значенням на початку періоду.

Темп зростання розраховують як співвідношення між розміром конкретної статті балансу в кінці періоду до початку. Він показує, у скільки разів за цей період часу відбулося збільшення цього показника.

При аналізі балансу порівнюють дані валют в балансі – на початок і кінець звітного періоду. Визначають статті, які свідчать про недоліки та незадовільну роботу підприємства.

Основні фонди - важлива складова необоротних активів. Необоротні активи складають вагомую частку майна підприємства. Тому оцінка їх стану та ефективності використання є важливим етапом аналізу таблиці 2.2.

Розрахувавши показники оцінки основних фондів підприємства, можна зробити такі висновки:

1) Фондомісткість протягом аналізованих 3 років зменшилась більш, ніж на 8 %, і значить, що підприємству вже потрібно менше використовувати основних фондів для виробництва 1 грн. продукції. Фондоозброєність протягом 3 років збільшується у 2018р на 8% та зменшується у 2019р на 3%.

2) Коефіцієнт зносу великий, підприємство має значне зношення власних основних виробничих фондів, що негативно впливає на підприємство. В динаміці даний показник збільшився з 2017 по 2018 роки більш, ніж на 4 % і це доволі мало та не дуже добре. Відповідно до цього коефіцієнт придатності, як протилежний до коефіцієнта зносу, зменшується на 4 %, що теж є негативним у діяльності підприємства.

Таблиця 2.2

Показники оцінки основних фондів ПрАТ «Карлсберг Україна»

Показники	2017 рік	2018 рік	2019 рік	Темп зростання,%	
				2018/2017	2019/2018
1	2	3	4	5	6
1. Показники оцінки забезпеченості підприємства основними фондами	-	-	-	-	-
1.1. Фондомісткість	0,28	0,25	0,23	89	92
1.2. Фондоозброєність	1 179,14	1 284,91	1 256,91	108	97
1.3. Коефіцієнт вартості основних фондів в активах підприємства	0,40	0,40	0,42	1	105
2. Показники оцінки стану основних фондів	-	-	-	-	-
2.1. Коефіцієнт зносу	0,58	0,61	0,62	105	101
2.2. Коефіцієнт придатності	0,42	0,39	0,38	92	97
2.3. Коефіцієнт оновлення	0,12	0,16	0,25	133	156
2.4. Коефіцієнт вибуття	0,07	0,07	0,07	100	100
3. Показники оцінки ефективності використання основних фондів	-	-	-	-	-
3.1. Фондовіддача, грн.	3,49	4,02	4,35	115	108
3.2. Рентабельність, %	0,77	1,08	0,85	140	78
3.3. Інтегральний показник економічної ефективності	0,14	0,2	0,19	142	95

3) Відповідно до цього коефіцієнт придатності, як протилежний до коефіцієнта зносу, зменшується на 4 %, що теж є негативним у діяльності підприємства. Це можна побачити на рисунку 2.3

4) Коефіцієнт оновлення зростає, що значить підприємство постійно вводить в дію нові основні засоби і тому зменшує їх ризик поломки. Коефіцієнт вибуття незмінний протягом 3 років і становить 0,07 що може означати лише те, що підприємство виводить із виробництва одну і теж кількість основних засобів, що не є гарним, бо не підвищує загальний стан своїх основних засобів.

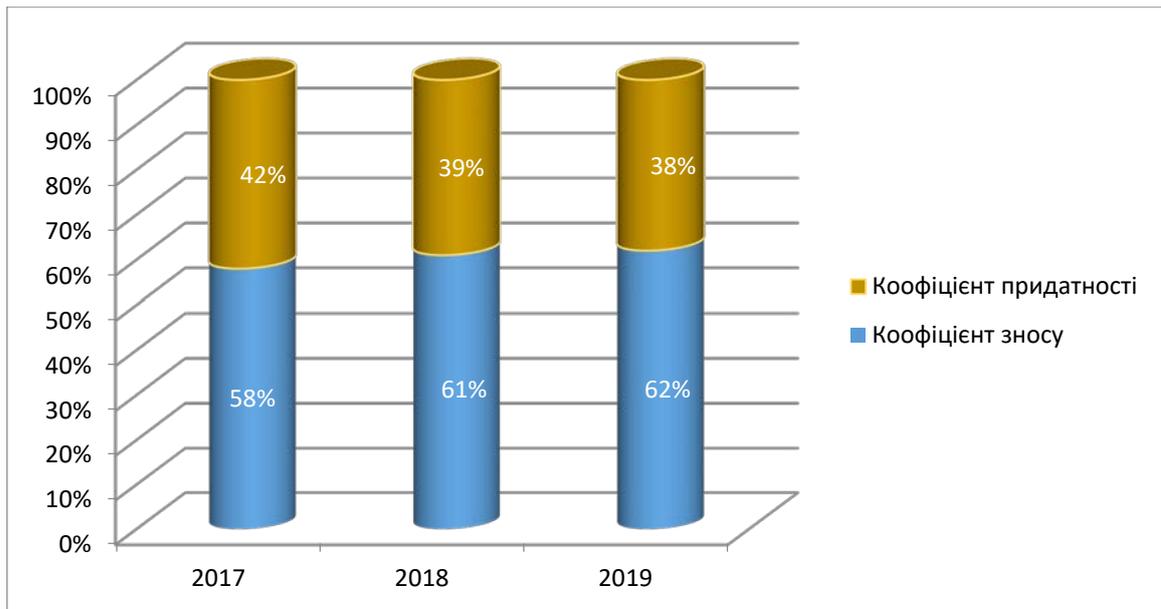

Рис. 2.3. Динаміка значень коефіцієнтів зносу та придатності основних фондів ПрАТ «Карлсберг Україна» у 2017–2019 рр.

Інтегральний показник збільшився на 42% у 2018р. та зменшився на 5% у 2019р., що у цілому можемо назвати позитивним рухом і значить, що ефективність використання основних фондів на підприємстві зменшилася у 2019р і це видно на рисунку 2.4

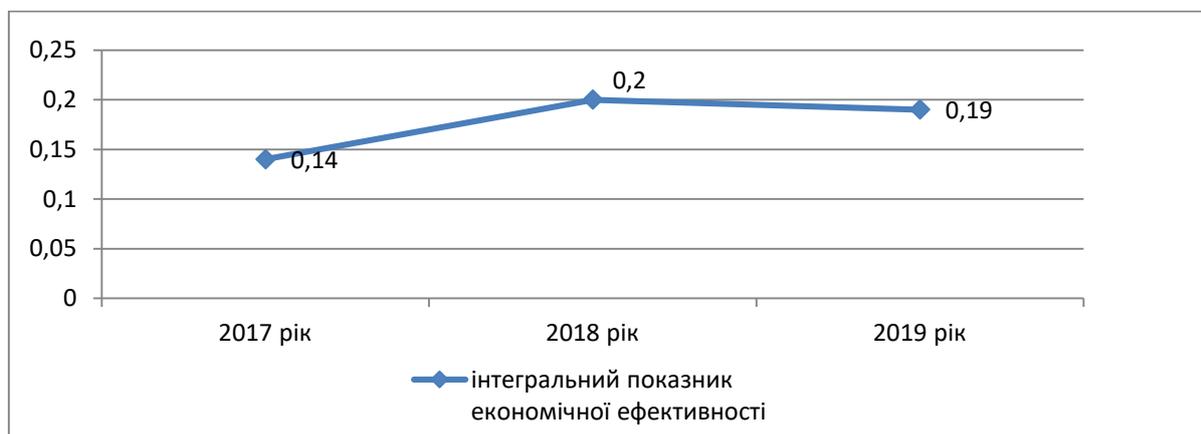

Рис. 2.4. Динаміка інтегрального показника економічної ефективності ПрАТ «Карлсберг Україна» у 2017–2019 рр.

Проаналізувавши показники можна зробити висновок, що майже всі показники у нормі. Проблема виявлена у значень коефіцієнтів зносу та придатності основних фондів.

Взагалі підприємству потрібно збільшити виручку від реалізації продукції не змінюючи собівартість реалізованої продукції або навпаки та регулярно оновлюючи свої основні фонди.

Тепер нам потрібно оцінити ефективність використання оборотних активів підприємства на основі розрахунків коефіцієнтів оборотності.

Серед них:

- коефіцієнт оборотності оборотних активів (поточних активів);
- коефіцієнт оборотності поточних зобов'язань;
- коефіцієнт оборотності товарно–матеріальних запасів по виручці від реалізації;
- коефіцієнт оборотності виробничих запасів (період оборотності виробничих запасів);
- коефіцієнт оборотності готової продукції (період оборотності готової продукції);
- коефіцієнт оборотності грошових засобів (період оборотності грошових засобів);
- коефіцієнт відволікання оборотного капіталу в дебіторську заборгованість;
- коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (період погашення (інкасації) дебіторської заборгованості);
- коефіцієнт простроченої дебіторської заборгованості;
- коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості;
- рентабельність оборотних активів;
- інтегральний показник ефективності оборотних активів.

Коефіцієнт оборотності поточних активів протягом аналізованих 3 років зростає, що є позитивним явищем для підприємства. Порівняно з 2017 роком, у 2018 році даний показник зріс, що є добре.

Таблиця 2.3

Аналіз ефективності використання оборотних активів ПрАТ «Карлсберг»

№ з/п	Показники	2017 рік	2018 рік	2019 рік	Темп зростання, %	
					2018/2017	2019/2017
1	2	3	4	5	6	7
1	Коефіцієнт оборотності оборотних активів (поточних активів) (К _{ооа})	1,11	1,74	1,89	156	108
2	Коефіцієнт оборотності поточних зобов'язань (К _{опз})	1,57	2,59	2,77	164	106
3	Коефіцієнт оборотності товарно- матеріальних запасів по виручці від реалізації (К _{овз})	8,3	10,26	10,81	123	105
4	Коефіцієнт оборотності виробничих запасів (К _{овз})	4,61	4,47	3,74	96	83
5	Період оборотності виробничих запасів (Т _{овз})	79,17	81,65	97,59	103	119
6	Коефіцієнт оборотності готової продукції (К _{огп})	9,99	9,41	9,2	94	97
7	Період оборотності готової продукції (Т _{огп})	36,53	38,78	39,67	106	102
8	Коефіцієнт оборотності грошових засобів (К _{огз})					
9	Період оборотності грошових засобів (Т _{огз})	30,6	59,7	64,7	195	108
10	Коефіцієнт відволікання оборотного капіталу в дебіторську заборгованість (К _{відв.})	0,18	0,24	0,25	133	104
11	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (К _{одз})	3,2	3,5	3,4	109	97
12	Період погашення (інкасації) дебіторської заборгованості, днів (Т _{одз})	114	104	107	91	102
13	Коефіцієнт простроченої дебіторської заборгованості (К _{пдз})	1,11	1,01	1,04	9	102
14	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (К _{окз})	1,93	1,91	1,81	98	94
15	Рентабельність оборотних активів, % (Р)	0,16	0,16	0,14	100	87
16	Інтегральний показник ефективності оборотних активів (h _{оа})	0,025	0,025	0,025	100	100

Активи підприємства швидко трансформуються в грошові кошти. Зростання обумовлено збільшенням виручки від реалізації в кожному аналізованому році.

Коефіцієнт обігу поточних зобов'язань збільшився протягом 2017–2019 рр., що свідчить про гарний результат.

Величина коефіцієнта оборотності товарно-матеріальних запасів зростала, у 2019р ріст склав 5% від результату 2018р.

Коефіцієнт оборотності виробничих запасів має достатню велику величину але поступово знижується в динаміці та все одно це свідчить про те, що даний вид оборотних активів дуже швидко перетворюється в грошові кошти, що є позитивно для підприємства.

Значення коефіцієнта оборотності виробничих запасів потрібно було розрахувати період одного обороту виробничих запасів. В динаміці даний показник є не дуже великим та має тенденцію до зменшення і це добре.

Коефіцієнт оборотності готової продукції має доволі високі показники, Але має тенденцію знижуватись, у 2019р. показник впав на 3% Також це значить, що виготовлена продукція на ПАТ «Карлсберг Україна» коштує більше, а ніж запаси на виготовлення цієї продукції.

Коефіцієнт оборотності грошових засобів має досить хорошу динаміку. У 2018 показник виріс майже у 2 рази. А у 2019р. збільшився на 8%

Дана зміна пов'язана зі збільшенням виручки від реалізацією та зменшенням грошових засобів та їх еквівалентів протягом 2017–2019 років.

Коефіцієнт відволікання оборотного капіталу в дебіторську заборгованість зростає в динаміці. Це є негативним явищем, але показники досить малі, щоб становити загрозу для вартості оборотних активів.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості збільшується, це значить, що підприємство знаходиться в стабільному стані, показник позитивний і значить, що дебіторська заборгованість швидко трансформується в грошові кошти.

Період обороту дебіторської заборгованості свідчить про те, що з кожним аналізованим роком період обороту знижується, що дуже гарно впливає на підприємство.

Коефіцієнт простроченої дебіторської заборгованості зменшується з кожним роком – також позитивне значення для підприємства.

Якщо брати до уваги значення коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості, то ми бачимо тенденцію до його зниження і це значить що кількість оборотів кредиторської заборгованості зменшується, що може у майбутньому негативно вплинути на підприємство.

Рентабельність оборотних активів у 2017 та 2018рр. становила однакової показник, а у 2019р зменшився на 13% і становила 0,14, щоб збільшити цей показник потрібно отримувати більше чистого прибутку.

Аналізуючи інтегральний показник ефективності оборотних активів можна сказати що показник низький та не змінювався впродовж аналізованих років, через те що немає тенденції знижуватись показник можна назвати позитивним. Отже, розрахувавши показники ефективності використання оборотних активів, робимо висновки.

Основними складовими власного капіталу є статутний капітал, додатковий і резервний капітал, нерозподілений прибуток. Відомості про розміри статутного і резервного капіталу містяться у статуті підприємства. Показник власного капіталу є одним з головних індикаторів кредитоспроможності підприємства. Він – основа для визначення фінансової незалежності підприємства, його фінансової стійкості та стабільності.

Власний капітал утворюється двома шляхами:

- внесенням власниками підприємства грошей та інших активів;
- накопиченням суми доходу, що залишається на підприємстві.

Величина власного капіталу даного підприємства протягом 2018р. зменшилась на 207 649 тис. грн, або на -6,7 %. Дане зростання є негативним, але причиною цього є зменшення нерозподіленого прибутку. У 2019 же

спостерігаємо те, що сума зросла на 70 233 тис. грн. або на 2,44% і означає позитивний результат підприємства.

Зареєстрований капітал є незмінним протягом усіх періодів і складає 1022433 тис. грн. Так як, величина власного капіталу збільшилась, то, відповідно, частка цього показника збільшилася на 2,4 % у 2018р. , та зменшилась на 0,85% у 2019р.

Розмір додаткового капіталу не змінювався, але питома вага змінювалася. Показник складає 54622 тис. грн зростання на 0,2% у 2018р. та зменшення на 0,05% у 2019р. Дана зміна свідчить про те, що підприємство розміщувало свої акції за однією ціною в усіх 3 роках.

Інвестований капітал має протягом аналізованих років такі результати: У 2018р збільшився на 11 324 тис. грн., або на 13,44% відповідно. Це свідчить про більшення інвестицій з боку підприємства, що є позитивним явищем. У 2019р навпаки, іде спад на 5 283 тис. грн або 5,53%.

Резервний капітал, який складає 153364 тис. грн., є сталим показником в аналізованих періодах. Проте, його частка в загальному власному капіталі збільшилась у 2018р на 0,36 %, що є добре, але зменшилась на 0,12%, що є погано, але різниця не значна.

Було написано до цього, що нерозподілений прибуток (непокритий збиток) є основною причиною зростання власного капіталу підприємства. Його величина протягом 2018р. зменшилась на 207 649 тис. грн., або на -11,22% і це негативно діє на підприємства. У 2019р зросло на 70 233 тис. грн. або 4,27%, що є позитивним, так як підприємство може більше інвестувати у виробництво.

На підприємстві відсутні неоплачений та вилучений капітали, що свідчить про позитивні статі балансу.

Частка власного капіталу в сукупному капіталі підприємства впала на 1,59%, що є негативним результатом діяльності підприємства.

Структуру власного капіталу ПАТ «Карлсберг Україна» в аналізованих 2017-2019 рр. зображено на рис. 2.5, 2.6 та у 2.7

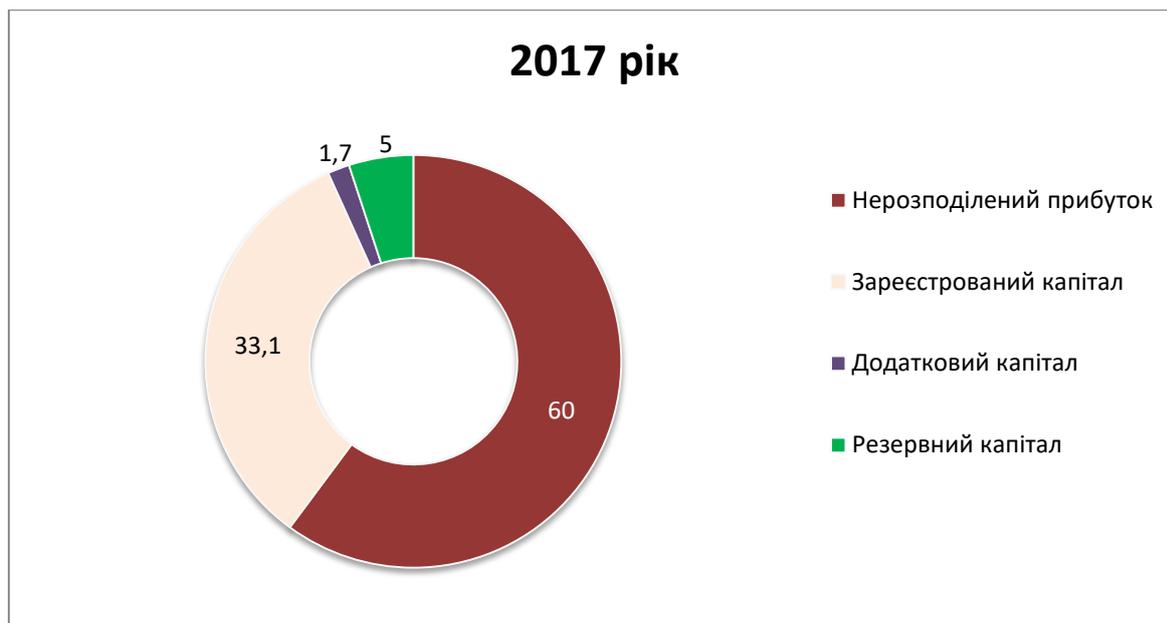

Рис.2.5 Структура власного капіталу ПрАТ «Карлсберг Україна» за 2017р.

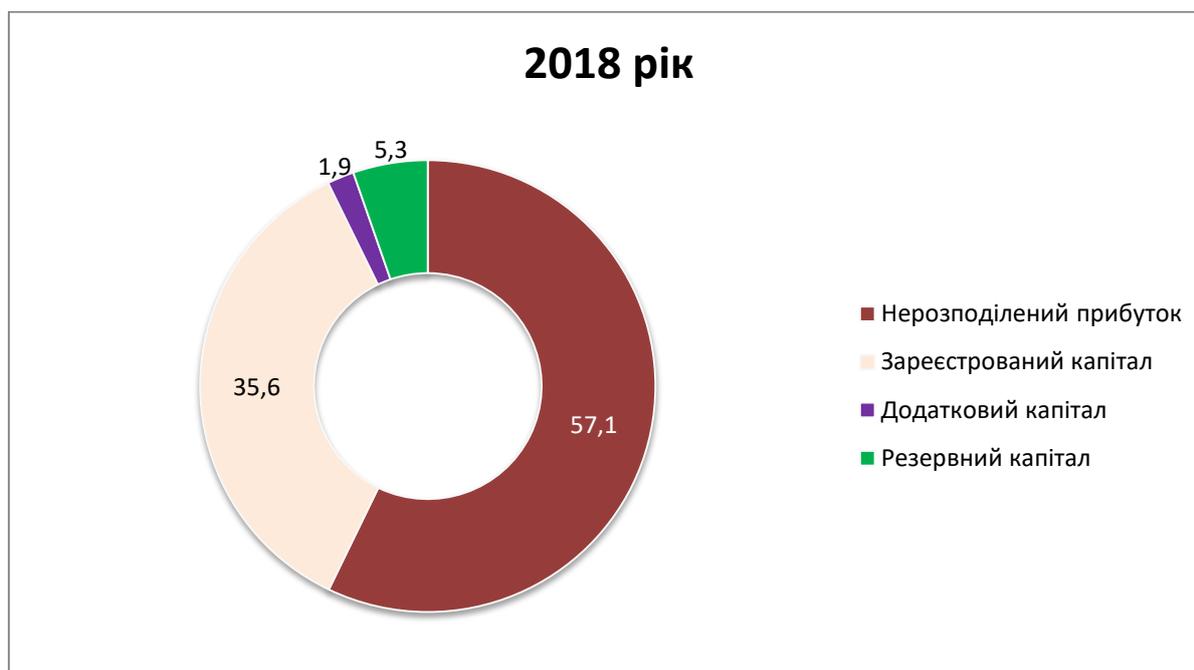

Рис.2.6 Структура власного капіталу ПрАТ «Карлсберг Україна» за 2018р.

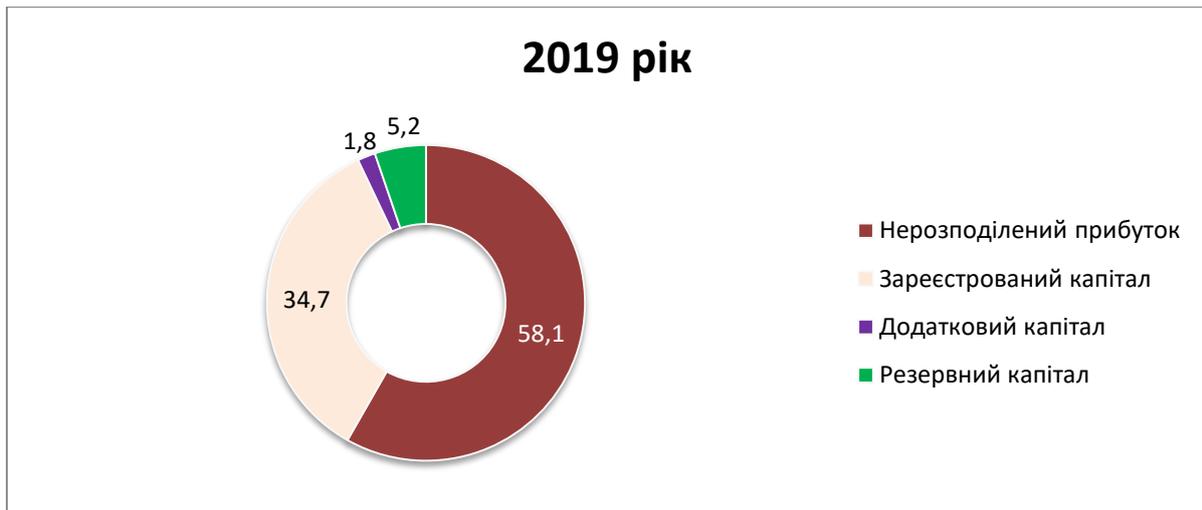

Рис.2.7 Структура власного капіталу ПрАТ «Карлсберг Україна» за 2019р.

Можемо зробити висновок, що для кредитоспроможності підприємства величина власного капіталу підприємства є важливим аспектом й збільшується у 2019р, але у 2018р підприємство зазнало великий спад цього показника. Основними факторами даної тенденції є зменшення нерозподіленого прибутку впродовж 2018р. Крім цього, частка власного капіталу зменшується в розрізі сукупного капіталу підприємства, але має досить велику частку серед цього результату, що свідчить про самостійність та ефективну діяльність підприємства. Також немає «хворих статей» - неоплаченого та вилученого капіталів, що тільки говорить про міцний стан ПрАТ «Карлсберг Україна».

При фінансовій оцінці кредитоспроможності рекомендують звернути увагу при аналізі активу балансу на такі моменти:

1. У разі застави основних засобів, виробничих запасів, готової продукції, інших запасів і витрат право власності заставника на вкладені цінності має підтверджуватися включенням їх вартості до складу відповідних балансових статей.

2. Залишок коштів на поточному рахунку має відповідати даним банківської виписки на звітну дату.

3. При аналізі дебіторської заборгованості потрібно звернути увагу на строки її погашення, оскільки надходження боргів може стати для позичальника одним із джерел повернення кредиту.

При вивченні пасиву балансу особливу увагу слід приділити дослідженню розділів, що відображують стан залучених коштів.

1. Проаналізувати кредитні угоди по тих позиках, заборгованість по яких відображена в балансі, і впевнитися, що вона не є простроченою.

2. Наявність простроченої заборгованості по кредитах інших банків є негативним фактором і свідчить про недоліки в роботі позичальника, які, можливо, планується компенсувати за допомогою нового кредиту.

3. Необхідно проконтролювати, щоб запропонована як забезпечення застава не була заставлена іншому банку.

4. Оцінюючи стан кредиторської заборгованості, слід упевнитися, що позичальник має змогу розраховуватися з кредиторами.

2.2. Оцінювання кредитоспроможності підприємства

В сучасних умовах функціонування та розвитку комерційних структур України на всіх підприємствах стикаються з проблемою втрати кредитоспроможності. Підготовка ефективних шляхів для відновлення оплачуваних можливостей вимагає більш ґрунтовного аналізу причин її втрати. Хоча зараз якість менеджменту на підприємствах значно зросла, дуже часто виникають певні проблеми пов'язані зі зниженням рівня чи втратою платоспроможності, вирішити які однозначно неможливо.

Через сучасні виклики та кризу в українській економіці стає все складніше підтримувати стабільне функціонування та розвиток, швидко та якісно виконувати взяті на себе економічні та фінансові зобов'язання, що обов'язково призводить до банкрутства. Банкрутство пов'язане із втратою мінімального рівня платоспроможності, необхідного для подальшого функціонування. У зв'язку з цим професійне вивчення та оцінка платоспроможності, а також розробка заходів її забезпечення стають головними завданнями підприємства для забезпечення його виживання.

Спроможність потенційного позичальника — юридичної особи своєчасно

погасити позику визначається на основі бухгалтерського балансу на кілька звітних дат. Це необхідно для того, щоб виявити можливі зміни фінансового стану підприємства в динаміці. Крім того, аналіз балансу дає змогу визначити, який обсяг коштів має у своєму розпорядженні підприємство та який за величиною кредит ці кошти забезпечують.

Рис.2.8 Методика оцінки фінансового стану позичальника

На першому етапі показники оцінки фінансового стану розбивають на 4 основні групи:

- 1 група - попередня оцінка позичальника;
- 2 група - показники платоспроможності підприємства;

3 група - показники фінансової стійкості;

4 група - показники надійності підприємства.

Показники I групи розраховуються з метою визначення ринкової позиції позичальника, його взаємовідносин з банком у минулому, перспектив розвитку.

Сюди відносять:

1. Період функціонування підприємства (ФП) - кількість років з часу одержання державної реєстрації підприємства.

ФП приймає значення, що дорівнює кількості років функціонування підприємства (числове значення може бути з десятковими знаками).

У разі функціонування 5 і більше років ФП приймає значення 5. Для підприємств, які функціонують менше одного року, $ФП = 0,5$.

2. Наявність бізнес-плану (БП) - характеризує перспективу розвитку підприємства.

Показник БП може мати одне з таких значень: БП - 1 - за наявності бізнес-плану; БП = 0 - за відсутності бізнес-плану.

3. Прибуткова діяльність (ПД) - свідчить про рентабельну діяльність підприємства.

Показник ПД може мати одне з таких значень:

ПД = 3 - прибуткова діяльність за останні три роки; ПД = 2 - прибуткова діяльність за останні два роки; ПД = 1 - прибуткова діяльність за останній рік; ПД = 0 - відсутність прибутку.

4. Погашення позичок у минулому (ПП) - характеризує наявність або відсутність фактів неповернення чи несвоєчасного повернення кредитів.

Показник ПП може мати одне з таких значень:

ПП = 1 - кредит погашено без проблем;

ПП = 0,7 - кредит погашено після відстрочки;

ПП = 0,1 - кредит прострочений;

ПП = 0 - позичальник ухиляється від відповідальності. Якщо позичальник не користувався кредитами у минулому $ПП = 0,1$.

5. Сплата відсотків за користування кредитом (СВ) - характеризує наявність або відсутність фактів сплати чи несвоєчасної сплати відсотків за користування кредитом. Показник СВ може мати одне з таких значень:

СВ = 1 - нараховані відсотки сплачені своєчасно;

СВ = 0,7 - відсотки сплачено із затримкою платежу;

СВ = 0,1 - відсотки прострочено;

СВ = 0 - позичальник ухиляється від відповідальності.

II група - показники платоспроможності позичальника включають:

1. Коефіцієнт поточної ліквідності ($K_{пл}$) характеризує, наскільки обсяг поточних зобов'язань за кредитами і розрахунками може бути погашений за рахунок оборотних активів, чи здатний позичальник взагалі розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями, $K_{пл}$ – не менше 2,0.

2. Коефіцієнт швидкої ліквідності ($K_{шл}$) показує, якою мірою оборотні активи покривають короткострокові зобов'язання, $K_{шл}$ – не менше 0,5.

3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{ал}$) характеризує, наскільки короткострокові зобов'язання можуть бути негайно погашені швидко ліквідними грошовими коштами та цінними паперами, $K_{ал}$ – не менше 0,2.

III група – показники фінансової стійкості включають:

1. Коефіцієнт фінансової стійкості ($K_{фс}$) - показує питому вагу власних джерел та залучених на тривалий строк коштів у загальних витратах підприємства, які воно може використати у своїй поточній діяльності без втрат для кредиторів, не менше 0,6.

2. Коефіцієнт фінансової незалежності ($K_{фн}$) - показує частку власних коштів у загальній сумі заборгованості підприємства. Нормативне значення $K_{фн}$ не менше 0,2.

3. Коефіцієнт автономії ($K_{ав}$) - позначає частку залучених коштів у розрахунку на 1 грн. власних коштів позичальника, $K_{ав}$ – не більше 1,0.

4. Коефіцієнт оборотності валюти балансу ($K_{об}$) розраховується як відношення чистої виручки від реалізації до середньорічної валюти балансу.

5. Коефіцієнт маневрування власним капіталом ($K_{м}$) характеризує ступінь

мобільності власних коштів підприємства, K_M - не менше 0,5.

IV група - показники надійності підприємства включають:

1. Коефіцієнт забезпечення кредиту (K_3) характеризує наявність, обсяг та якість забезпечення повернення кредиту.

$K = 2$ у випадках, якщо забезпеченням кредиту є :

=> гарантії уряду України;

=> гарантії банків;

=> грошові вклади і депозити позичальника, розміщені у банку, що надає позику.

$K = 0,5$ у випадках, коли забезпеченням кредиту є поручительство чи страхування ризику.

У разі, якщо забезпеченням кредиту є застава майна, коефіцієнт забезпечення визначається так:

$$K_3 = B3 / СКВ,$$

де $B3$ - вартість застави; $СКВ$ - сума кредиту та відсотків.

Вартість застави визначається на підставі договору застави, сума кредитів та відсотків - виходячи з кредитного договору. В процесі оцінки вартості майна враховується практична складність його реалізації у разі невиконання позичальником своїх зобов'язань.

Комерційний банк зобов'язаний один раз на рік, а також у разі пролонгації кредитного договору проводити перегляд вартості заставленого майна.

2. Оборотність дебіторської заборгованості ($O_{дз}$) - відношення чистої виручки від реалізації до середньої дебіторської заборгованості. Цей показник може мати такі значення:

$O_{дз} = 2$ у разі зменшення його розрахункового значення у порівнянні з попереднім періодом;

$O_{дз} = 1$ у разі якщо його розрахункове значення знаходиться на рівні попереднього періоду;

$O_{дз} = 0$ у разі збільшення розрахункового значення порівняно з попереднім періодом.

3. Оборотність кредиторської заборгованості (O_{K3}) розраховується та оцінюється аналогічно попередньому показнику.

4. Оборотність готової продукції ($O_{ГП}$) розраховується як відношення чистої виручки від реалізації до обсягу виробництва за звітний період.

Показник може мати такі значення:

$O_{ГП} = 2$ у разі зменшення його значення у порівнянні з попереднім періодом;

$O_{ГП} = 1$ у разі якщо його значення знаходиться на рівні попереднього періоду;

$O_{ГП} = 0$ у разі збільшення його значення порівняно з попереднім періодом.

На другому етапі розраховується інтегрований показник, розрахунок якого базується на принципі вагомості показників. Залежно від величини інтегрального показника визначають клас надійності позичальника (А, Б, В, Г, Д):

- > клас А - підприємство з дуже стійким фінансовим станом;
- > клас Б - підприємство зі стійким фінансовим станом;
- > клас В - підприємство має ознаки фінансового напруження;
- > клас Г - підприємство підвищеного ризику;
- > клас Д - підприємство з незадовільним фінансовим станом.

Аналіз фінансової стійкості можна розподілити на два етапи:

I. Оцінювання фінансової стійкості – розрахунок абсолютних і відносних показників, що ґрунтуються на порівнянні активів та їх джерел фінансування.

II. Оцінювання запасу фінансової стійкості – аналіз критичного обсягу реалізації, операційного та фінансового левериджу.

На ПрАТ «Карлсберг Україна» відповідно до показників фінансової стійкості у 2017-2019рр. спостерігаємо абсолютну стійкість.

Абсолютна фінансова стійкість підприємства характеризується його здатністю розраховуватись зі своїми зобов'язаннями, розвиватись у відповідності до сьогоднішніх умов функціонування, створювати належні умови для праці тощо.

Порівнюючи оборотність кредиторської та дебіторської заборгованості робимо висновок, що фінансові потоки не досить збалансовані. Перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською означає, що ПрАТ «Карлсберг Україна» використовує кошти кредиторів в якості джерела фінансування своїх дебіторів, а інша частина грошей використовується для фінансування своїх інших операцій.

Таблиця 2.4

Показники стану фінансової стійкості ПрАТ «Карлсберг Україна» за 2017-2019 рр.

Показник	2017	2018	2019	Відхилення 2018- 2017	Відхилення 2019- 2018	Темп зростання %	
						2018/ 2017	2019/ 2018
1. Наявність власних коштів в обороті	82219 5	76858 8	76165 4	-53607,00	- 6934,00	93,48	99,10
2. Коефіцієнт фінансової стійкості(довгострокової фінансової незалежності)	0,65	0,64	0,64	-0,01	0,00	99,49	98,90
3.Коефіцієнт фінансової автономії(незалежності концентрації власного капіталу)	0,65	0,64	0,63	0,01	-0,02	99,49	97,54
4.Коефіцієнт фінансової залежності	1,54	1,55	1,59	0,01	0,04	100,51	102,52
5.Коефіцієнт фінансового ризику(фінансового лівериджу)	0,000	0,000	0,014	0,00	0,01	0,00	0,00
6.Коефіцієнт маневреності власного оборотного капіталу	0,27	0,27	0,26	0,00	-0,01	100,24	96,73
7.Коефіцієнт забезпеченості(покриття) запасів	1,00	1,00	1,00	0,00	0,00	100,00	100,00
8.Коефіцієнт заборгованості	0,54	0,55	0,58	0,01	0,03	101,45	104,56
9.Коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу	1,84	1,81	1,69	-0,03	-0,12	98,58	93,38

Відповідно до отриманих даних зробимо висновки.

У 2018 році власні кошти склали 768588 тис. грн., що на 53607 тис. грн. менше порівняно з 2017 роком. У 2019 році зменшення власних коштів у порівнянні з 2018 роком склало 6934 тис.грн., а темп зменшення 99,10 %.

Коефіцієнт фінансової стійкості протягом за 2017-2019 рр. майже не змінювався і коливався в межах 0,65-0,64. Нормативне значення коефіцієнта

складає 0,7-0,9. Значення показника на ПрАТ «Карлсберг Україна» свідчить про недостатню фінансову стійкість в довгостроковій перспективі.

Коефіцієнт фінансової залежності протягом 2017-2019 рр. коливався в межах 1,54-1,59 грн/грн. Це означає, що протягом аналізованого періоду ПрАТ «Карлсберг Україна» трошки зменшує залежність від позикових коштів.

Значення коефіцієнта фінансового ризику у 2017-2018 році мав дуже низький показник, а у 2019 році - 0,014. Зменшення цього показника знову ж таки вказує на зменшення залученого капіталу в аналізованому періоді.

Коефіцієнт забезпеченості запасів у 2017 р. складає 1 грн./грн., це означає, що ПрАТ «Карлсберг Україна» за рахунок власних коштів може забезпечити собі потребу в запасах. Фінансові можливості підприємства стабільні. Розрахунки зведемо в таблицю 2.5.

Таблиця 2.5

Визначення вагових коефіцієнтів

Назва показника	Вагове значення	2017	2018	2019
Період функціонування підприємства	0,5	5	5	5
Наявність бізнес-плану	1	1	1	1
Прибуткова діяльність	2	3	3	3
Погашення позичок	6	0	0	1
Сплата відсотків	6	0	0	1
Коефіцієнт поточної ліквідності	8	1,49	1,48	1,45
Коефіцієнт швидкої ліквідності	7	1,29	1,17	1,09
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	6	0,97	0,76	0,68
Коефіцієнт фінансової незалежності	5	1,54	1,55	1,59
Коефіцієнт фінансової стійкості	6	0,65	0,64	0,64
Коефіцієнт співвідношення залученого та власного капіталу	4	1,84	1,81	1,69
Коефіцієнт маневрування власним капіталом	4	0,27	0,27	0,26
Коефіцієнт забезпечення кредиту	8	1,93	1,91	1,81
Оборотність дебіторської заборгованості	2	3,2	3,5	3,4
Оборотність кредиторської заборгованості	2	1,93	1,91	1,81
Оборотність готової продукції	2	9,99	9,41	9,2

За цими розрахунками можна зробити наступні висновки. Підсумовуючи вищенаведені розрахунки та аналіз основних показників можемо констатувати, що ПрАТ «Карлсберг Україна» є успішним підприємством. Протягом 2017-2019 рр. здійснює прибуткову діяльність. З кожним роком товариство намагається розширювати обсяги своєї діяльності за рахунок виходу на нові ринки збуту та пошуку нових клієнтів. Існують дисбаланс у погашенні кредиторської та дебіторської заборгованості. Оцінюючи за результатами фінансової діяльності ПрАТ «Карлсберг Україна» за 2019 рік підприємство має Клас "B" - до цього класу можуть належати позичальники-банки (нерезиденти), що мають кредитний рейтинг не нижче ніж показник B, підтверджений у бюлетені однієї з провідних світових рейтингових компаній. Кредит може бути наданий на загальних умовах. Здійснюється поточний контроль за фінансовим станом.

2.3. Заходи щодо мінімізації втрат від кредитного ризику

На сьогоднішній день перед банківською системою України гостро виникає питання організації ефективного управління ризиками банківської діяльності. Оскільки одним з головних видів банківських ризиків є кредитний ризик, то його мінімізація управління та управління є пріоритетною та необхідною частиною стратегії, тактики виживання та розвитку банку. Основою такого управління є здійснення повної оцінки ризиків з урахуванням впливу зовнішніх та внутрішніх факторів не тільки при наданні позики, але й протягом терміну дії фінансової угоди, з метою визначення фактичної суми збитків та планування заходів щодо їх зменшення.

Фінансово-економічна нестабільність середовища, яка викликає коливання на фінансовому і банківському ринках, зниження платоспроможності позичальників, помилки в правових аспектах діяльності банків, погано сформовані банківські стратегії – це постійні загрози нормальній роботі банківської установи, в результаті чого, зумовлюють поступову втрату фінансової стійкості.

У банківській справі присутність ризику є досить нормальним явищем. Для того, щоб отримати суттєвий прибуток потрібно йти на обґрунтований ризик. Оскільки, найприбутковіша стаття банківської діяльності та значна частка активів банку – це надання кредитів, то від кредитних ризиків банківські установи страждають найбільше. У пошуках прибутку комерційні банки змушені ризикувати, співпрацюючи з клієнтами, стосовно яких є сумніви у їх надійності та платоспроможності.

Кредитний ризик є об'єктом дослідження багатьох науковців, кожен з яких інтерпретує поняття «кредитний ризик» по різному (табл.2.6). Незважаючи на численний науковий доробок, природа виникнення банківських ризиків у цілому та кредитного ризику зокрема є надзвичайно багатогранною та потребує подальших розвідок, спрямованих на мінімізацію негативного впливу кредитних ризиків.

Таблиця 2.6

Систематизована інформація для визначення сутності поняття
«кредитний ризик»

Автори	Трактування
В.В. Вітлінський, О.В. Пернарівський, Я.С. Наконечний, Г.І. Великоіваненко [40]	Сукупність імовірних небажаних подій під час здійснення фінансових угод, суть яких полягає у тому, що контрагент банку не зможе виконати взятих на себе за угодою зобов'язань і при цьому не вдасться скористатися наявними засобами захисту
А.М. Бандурка, В.В. Глущенко [41]	Ймовірність збитків у зв'язку з несвоєчасним поверненням позичальником основного боргу і відсотків за ним
О.М. Петрук [42]	Можливість того, що в певний момент часу вартість кредитної частини банківського портфеля активів зменшиться у зв'язку з неповерненням, неповним або несвоєчасним поверненням кредитів, наданих банком
І. Демчик [43]	Потенційна можливість втрати сум основного боргу та відсотків по ньому, що виникає в результаті порушення цілісності руху звужуваної вартості під впливом різноманітних ризикоутворюючих факторів (неповернення кредиту у зв'язку зі злиттям або поглинанням, банкрутством, шахрайством та ін.)
В.О. Здражевский[44]	Можливе падіння прибутку банку і навіть утрата частини акціонерного капіталу в результаті неспроможності позичальника гасити й обслуговувати борг
О.П. Просович, К.В. Процак [45]	Наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди з банком (його підрозділом) або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання

Як бачимо, є різні підходи до визначення поняття «кредитний ризик»: окремі дослідники трактують категорію «кредитний ризик» як загрозу несплати позичальником основного боргу та процентів, інші – пов’язують т ризик із прибутком, що одержує банк.

Кредитний ризик, який в науковій літературі розглядається як ризик того, що банк не отримує можливі вигоди від основного діяльності через неналежне, несвоєчасне і неповне виконання контрагентів, позичальників, їх клієнтами зобов’язань перед банком є досить специфічним явищем. Це пов’язано з тим, що з одного боку, це чисто зовнішнім, так як знизити кредитоспроможність позичальників є результатом зовнішніх впливів з боку економічного середовища, тому банк не може цього змінити, з іншого боку – відбувається ситуація в якій вплив усіх зовнішніх ризиків на фінансову стан стабільності банку відбувається його через його клієнтську базу, яка по суті, є внутрішнім джерелом впливу.

Щоб захистити свої інтереси, зменшити рівні кредитного ризику в процесі діяльності комерційного банку керується як нормативними положеннями, показниками ризику, які встановлені інструктивними документами, так і власними критеріями оцінки імовірності ризиків, методами і заходами що стосується їх зменшення, що відображаються у кредитній політиці банків.

Аналіз літератури показав, що методи та інструменти управління кредитними ризиками пройшли тривалий процес розвитку - від оцінки кредитного ризику за номінальною вартістю кредиту до розробки і застосування рейтингу кредитоспроможність позичальника [47].

Також еволюціонував і сам процес оцінки ризику кредиту. Конкретно, відбувся перехід застосування простих підходи до більш складний, такий як: номінальна вартість; зважена сума активів; зовнішній/внутрішні кредитних рейтингів; розміри ймовірності втрат, розрахованої за використанням моделі оцінки внутрішнього кредитного ризику для кредитного портфеля [48].

Для розробку методів оцінки кредитного ризику було реалізовано:

- дерегулювання фінансового сектору, тобто значне скорочення державного втручання в банківську діяльність; зняття багатьох обмежень, які

існували до цього, відкрило банкам можливість для успішного розвитку ринків для нових видів фінансових послуг;

- розширення банківського кредиту і зростання числа позичальників;
- збільшення втрат в наслідок настання ризиків за позабалансовими операціями банків, особливо для операцій з похідними фінансовими інструментами;

- розширити спектр операцій, що пов'язані із сек'юритизацією активів, що спонукало банки розробити більш ефективні інструменти оцінки кредитного ризику;

- поява нових складних моделей оцінки кредитного ризику, які дозволив змодельювати вплив багатьох чинників на дефолт позичальників, і визначити кореляційний зв'язок між ними [49]. Ще одним дуже важливим питанням обліку кредитного ризику є дослідження причини його появи (рис.2.9).

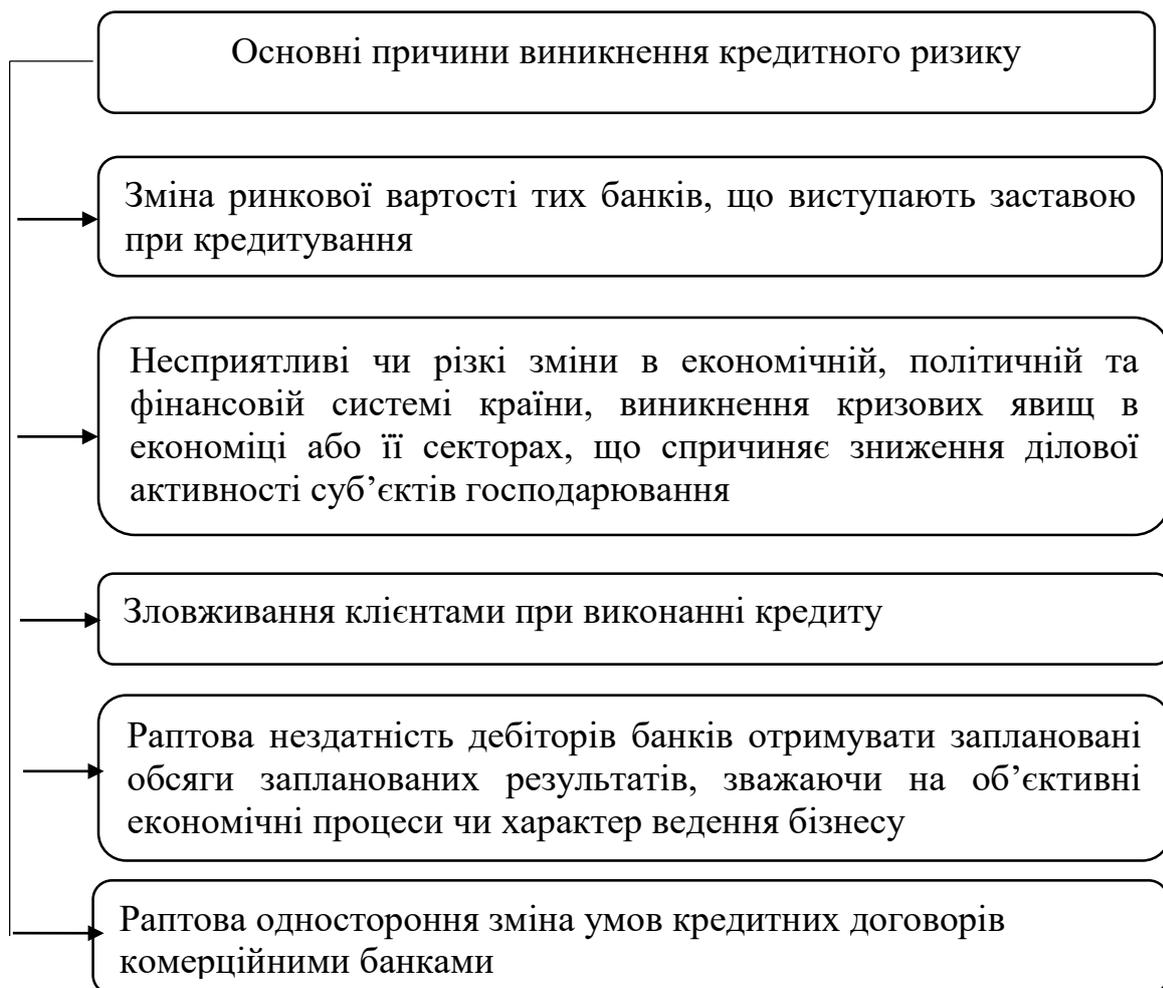

Рис. 2.9. Основні причини виникнення кредитного ризику

*Складено автором [49]

На жаль, здебільшого раптова одностороння зміна умов кредитного договору не визнається українськими банками причиною виникнення кредитного ризику, тому що вважається, що перегляд кредитних договорів планується в самих договорах і фактично є частиною банківського бізнесу. Проте, це можливо з упевненістю сказати, що це причина, яка найбільша несе загрозу втрати фінансової стійкості українськими банками, про що свідчать зростаючі ефекти фінансово-економічної кризи.

Вплив основних факторів несприятливого зовнішньоекономічного середовища викликав виникнення нестабільності майже у всіх секторах економіки країни, і банки намагалися мінімізувати свої втрати і недоотриманий прибуток за рахунок своїх клієнтів, які вже постраждали від впливу кризових явищ. Отже, в наслідок цього вплив на суб'єкти господарювання виявилися двосторонніми: з одного боку, вони зазнали збитків, які стали результатом їхньої основної діяльності, з іншого боку - зміна умов кредитних договорів призводить до того, що населенню і підприємствам доводилося відшкодовувати банкам їх втрати. Це, в свою чергу, призвело до масового невдоволення політикою українських комерційних банків і призвело до збільшення безнадійних боргів. Сьогодні ситуація погіршилася. Хоча НБУ проводить досить жорстку монетарну політику, але до повної стабілізації банківського сектору і відновлення кредитування ще далеко.

Щоб знизити кредитний ризик, комерційні банки застосовують різні методи і заходи для захисту від кредитного ризику, а саме: диверсифікація, страхування, лімітування, розподіл ризиків і т. д. (рис. 2.5).

Метод диверсифікації полягає у поділі кредитного портфеля серед широкого кола позичальників, що відрізняються один від одного за характеристиками (значення капіталу, форма власності) і також за умовами діяльності (географічний регіон, галузь економіки). Існує три типи диверсифікації: галузева, географічна і портфельна.

Велике значення для забезпечення кредиту передбачені законом або

договором види його забезпечення: порука, гарантія, неустойка (штраф, пені), застава. Види кредитних гарантій (способи гарантувати дотримання кредитних зобов'язань) - це спеціальні інструменти, які не мають узагальненого значення та призначаються за домовленістю двох сторін або як того вимагає закон. Незалежне існування способів для забезпечення реалізації зобов'язання неможливе. Якщо не дійсне саме кредитне зобов'язання, тоді спосіб його гарантування також не дійсний.

Страховання – це ефективна система, що стосується зниженню впливу кредитних ризиків, який надає такі можливості: самострахування, яке активно здійснюється через складання та використання резервів по кредитних операціях та страхових операціях, за якими страхувальник шляхом сплати премії надає собі або третій особа, в разі виникнення події, передбачена договором, сума платежу страховиком, який утримує певний обсяг відповідальності.

Лімітування як метод скорочення кредитного ризику широко використовується в практиці як на рівні окремого комерційного банку, так і на рівні банківської системи в цілому. Він полягає у встановленні максимально допустимій кількості наданих кредитів, що дає змогу обмежити ризик.

Ефективним заходом захисту кредитного ризику - це кредитний аналіз позичальника, який дозволяє своєчасно реагувати на зміни фінансового стану клієнта і приймати рішення що стосуються доцільності видачі кредиту. Метою аналізу кредитоспроможності є оцінка результатів фінансової діяльності позичальника, на підставі якої банк приймає рішення про можливість надання або припинення кредитних відносин з цим клієнтом. Кредитоспроможність позичальника – це його здатність повністю і своєчасно погашати свої боргові зобов'язання. Комерційний банк повинен виконувати щоквартальну фінансову оцінку стану позичальника. Сам факт визначення платоспроможності і фінансового стану клієнта повинен стимулювати підприємство-позичальника підвищувати ефективність своєї фінансово-господарської діяльності.

Слід зазначити, що один з найбільш ефективних методів протидії можливому впливу кредитних ризиків є створення резервів під проблемну

заборгованість. Однак цей метод є доволі непопулярним, так як фінансові ресурси, що використовуються банками для збільшення обсягів активних операцій, перебувають у вигляді резервів, отже, не приносять прибутку.

Створення резерву для відшкодування можливих збитків по кредитних операціях комерційних банків як метод управління кредитним ризиком полягає в акумуляції частини коштів, які потім застосовуються для компенсації непогашених кредитів. З одного боку, резерв на кредитні ризики служить захистом вкладників, кредиторів і акціонерів банку, а також іншого - резерви підвищення надійності та стабільності банківської системи в цілому.

Рис. 2.10. Прийоми та заходи захисту від кредитного ризику

*Складено автором [49]

Отже, слід зазначити, що для вирішення питання управління кредитним ризиком потрібні теоретичні розробки, необхідні в цій галузі і практичні навички банківських працівників з аналізу і мінімізувати можливі витрати пов'язані з кредитною діяльністю, відмовою банків від швидких кредитів, використання більш прозорих та ефективних методів перевірки платоспроможності і

кредитоспроможності позичальників. Також необхідно переймати досвід іноземних банків з управління кредитними ризиками.

Конкретні заходи щодо управління кредитними ризиками, як правило, включають три групи заходів:

1) заходи щодо обмеження або зменшення кредитних ризиків, наприклад визначити концентрації та суму позик, кредитування пов'язаних з банком осіб або перевищення лімітів;

2) заходи із класифікації активів. Вони включають аналіз ймовірності погашення портфеля позики та інших кредитних інструментів, включаючи нараховані та сплачені відсотки, які збільшують кредитний ризик;

3) заходи із кредитного регулювання - не тільки для кредитного портфеля, але також за всіх іншими активами, які можуть спричинити збитки.

Кредитні ризики становлять найбільшу небезпеку для комерційних банків в контексті гарантій і збереження їх фінансової стійкості, тому впровадження нових, більш ефективних методів оцінки, управління, а отже, запобігання кредитних ризиків повинно стати пріоритетом для розвитку банківської системи України. Крім того, потрібно продовжувати працювати з мінімізацією кредитного ризику як на рівні комерційних банків, так і на законодавчому рівні. Зокрема, необхідні додаткові дослідження по використанню систем управління кредитним ризиком, які є важливою частиною управління комерційні банки.

Досліджуючи джерела формування майна, виходять із таких правил, що потребують не тільки паралельності строків фінансування, а й дотримання певних співвідношень між окремими статтями активів і пасивів. Для цього мають бути виконані дві умови:

– основні засоби повинні фінансуватися за рахунок власного капіталу та довгострокових позик;

– довгострокові капіталовкладення мають фінансуватися за рахунок коштів, мобілізованих на довгостроковий період, тобто довгострокові пасиви повинні використовуватися не тільки для фінансування основних фондів, а й для довгострокових оборотних активів.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Шляхи поліпшення методики оцінки кредитоспроможності позичальників

Особливості формування банківської системи мають велике значення для аналізу формування і еволюції поняття «кредитоспроможність», розкриття його економічного змісту і характеристик. Економісти розглядають кредитоспроможність із різних точок зору, які переважали в певний період соціально-економічного розвитку.

Визначення кредитоспроможності позичальника банком – це комплексна якісна оцінка, результат аналізу, в ході якого накопичується інформація, необхідна для прийняття рішення. З огляду на цю інформацію, банк приймає рішення про обґрунтованість, термін дії та умови надання кредиту (доцільність продовження кредитних відносин або їх припинення).

В даний час українські банки використовують дуже широкий спектр методик визначення кредитоспроможності позичальника. Кожен банк розробляє власну систему оцінки, беручи до уваги певні особливості кредитної політики, технологічний потенціал, спеціалізацію, конкретні умови кредитного договору, пріоритети в роботі, стан взаємовідносин з клієнтами, позиціонування на ринку, рівень економічної і політичної стабільності в країні.

У той же час існує методологія Національного банку України по фінансовій оцінці стану позичальників, яка була затверджена в 2000 році і має суттєве значення при формуванні резервів комерційними банками під можливі втрати від кредитних операцій.

Різні методи відрізняються один від одного кількістю показників, які є складовими загального рейтингу позичальника, а також індивідуальними підходами до індикативних характеристик і пріоритетністю кожного з них. Якби

склад показників залишався універсальним для всіх банків і країн, тоді можна було б обмінюватися статистикою та систематизувати інформацію в усьому світі. Проте реалії показують відсутність єдності між різними країнами, банками та авторами при виборі системи показників. У рамках вирішення дилеми «ризик-прибутковість» позичальника, які мають слабші фінансові позиції (більше схильні до ризику), повинні платити за кредит більше, ніж надійніші позичальники.

Однією з умов на яких повинна будуватися оцінка кредитоспроможності позичальника є визначення широкого кола показників, які всебічно характеризують діяльність позичальника.

У той же час складність оцінки кредитоспроможності визначає застосування різних підходів до такого завдання - в залежності від особливостей позичальників і від намірів банку-кредитора. Слід підкреслити: різні способи оцінки кредитоспроможності не виключають, а доповнюють один одного, тобто застосовувати їх необхідно комплексно. Цікава думка, що одним з найбільш важливих питань, з якими доводиться справлятися банками, є визначення системи показників, які б комплексно характеризували кредитоспроможність позичальників [30].

Фінансова криза, яка суттєво вплинула на банківську систему України, непрозорість банків щодо якості їх кредитних портфелів, і, як наслідок, їхньої фінансової стійкості, свідчила про існування суттєвих недоліків щодо методів оцінки реального кредитного ризику. У той же час значна частина іноземного капіталу в банківській системі України та впровадження західних технологій оцінки кредитоспроможності, рейтингових систем призводить до суттєвої відмінності між методами оцінки кредитного ризику української та західної банківських шкіл.

Повільне впровадження істотних змін до українського законодавства, що стосується оцінки кредитного ризику відповідно до вимог Базеля II свідчить про актуальність дослідження і визначення можливих шляхів покращення методів і

систем оцінки кредитоспроможності українськими банками та банківською системою в цілому.

Протягом багатьох десятиліть іноземні комерційні банки на практиці випробували різні системи оцінки кредитоспроможності клієнтів. Багато з них витримали випробування часом і досі використовуються в світовій практиці. Основна проблема полягає в тому, що розгляд лише фінансових показників підприємства недостатній для виявлення рівня його кредитоспроможності в цілому. Аналіз сукупності кількісних і якісних показників позичальника дозволив перейти до інтегрального значення – кредитного рейтингу.

Рейтингом кредитоспроможності (кредитним рейтингом) є універсальне значення, сформоване на основі значень певної кількості показників. Рейтинг кредитоспроможності визначається як оцінка ризику позичальника на основі чітких рейтингових критеріїв, за якими також ґрунтується оцінка ймовірності дефолту. Визначення рейтингу має включати опис ступеня ризику дефолту, що є характерною для позичальників даної категорії, та критерії, які використовуються для цього рівня кредитного ризику.

Термін «рейтингова система» включає в себе методи, процедури, системи контролю і збору даних, а також інформаційні системи, які сприяють здійсненню оцінки кредитного ризику, затвердженню внутрішніх рейтингів, визначення якісних і кількісних оцінок ймовірності дефолту і збитків [31].

Проведене Федеральною резервною системою США в 1995 році опитування 115 американських банків показало, що вже тоді 85% банків використовували внутрішні системи кредитних рейтингів і позичальників. Більшість того, серед великих банків все 100% кредитних організацій надавали позичальникам кредитні рейтинги. Опитування показало, що більшість банків (80%) враховує не тільки кредитний рейтинг позичальника, але і рейтинг кредиту, наданий конкретному позичальнику; 97% абсолютного обсягу кредитного портфеля опитаних банків отримав оцінку кредитного рейтингу [32].

Очевидно, що органи банківського нагляду західних країн усвідомлюють необхідність змін. На сучасному етапі кредитний рейтинг є основою системи управління кредитним ризиком. У рекомендаціях Базельського комітету з питань банківського нагляду щодо адекватності капіталу рівню ризику (Базель II).

Основний принцип підходу полягає в тому, що рейтингова система, механізм і процедури оцінки ризиків забезпечують якісну оцінку позичальника та операційних характеристик, диференціація ризиків, точну та послідовну кількісну оцінку ризиків адаптованих до ринкових умов, банківських продуктів та практик окремих банків. Кожен орган банківського нагляду повинен розробити детальні процедури аналізу для отримання фактичних доказів того, що банківські системи управління та контролю є адекватною базою для застосування IRB-підходу – найбільш просунутий і найбільш складно оцінюваний адекватність рівня капіталу рівню ризику.

У теоретичному контексті необхідно розглядати і водночас розрізняти поняття рейтингу позичальника і рейтингу позики. Обидві ці концепції стосуються кредиту, однак якщо рейтинг позичальника цілком і повністю базується на кредитоспроможності, то рейтинг кредиту враховує додаткові функції конкретної кредитної угоди, такі як достатність і ліквідність застави, термін кредиту, наявність гарантій і поручителів. Кредитний рейтинг позичальника є більш загальним базовим показником в порівнянні з рейтингом позики. Так, провідні рейтингові агентства регулярно публікують не тільки кредитні рейтинги організацій, а й рейтинги їхніх зобов'язань з урахуванням індивідуальних умов цих зобов'язань.

Процес присвоєння кредитного рейтингу полягає в переході від декількох показників, властивих діяльності позичальника, до агрегованого значення одного показника, що характеризує клас кредитоспроможності. Поява рейтингу пов'язана з необхідністю визначення єдиного показника, який володіє високим рівнем інформативності при аналізі кредитоспроможності.

Для яких цілей використовується кредитний рейтинг зображено в таблиці 3.1[33].

Таблиця 3.1.

Кредитний рейтинг використовується банками для різних цілей, зокрема для:	
	Визначення вартості ресурсів (низький рівень кредитоспроможності збільшує надбавку за ризик, зменшуючи таким чином привабливість залучення коштів);
	Формування резервів під можливі втрати за позиками;
	Визначення лімітів кредитування;
	Аналізу кредитного портфеля в розрізі класів кредитного рейтингу з метою оцінки кредитного ризику;
	Винагороди кредитних працівників.

*Складено автором [33].

Кредитний рейтинг слід розглядати в кількох напрямках:

- з точки зору банківського нагляду;
- з точки зору комерційних банків.

Основними документами банківського нагляду, які регламентують порядок розрахунку кредитного ризику в Україні, є нормативні документи Національного банку України, зокрема Положення про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат по кредитних операціях банку. Згідно з регламентом, класифікація виданих кредитів і оцінка кредитного ризику проводиться на комплексній основі: залежно від фінансового стану позичальника, що оцінюється з використанням підходів, які застосовувалися у вітчизняній і міжнародній банківській практиці, здатності позичальника погасити основну суму боргу і виплачувати банку визначені угодою відсотки, комісії та інші платежі, а також в залежності від інших критеріїв, викладених в цьому положенні.

Мета оцінки фінансового стану, відповідно до положення Національного банку України існує адекватне формування резерву під кредитні ризики - визнання витрат по відображенню фактичного результату діяльності банку з урахуванням погіршення якості його активів або збільшення ризику кредитних операцій [23].

З метою розрахунку суми резерву під кредитні ризики та визначення чистого кредитного ризику аналітики банку мають проаналізувати стан кредитного портфеля. Аналіз кредитного портфеля і класифікація кредитних операцій (валового кредитного ризику) здійснюється за критеріями зображеними в таблиці 3.2

Таблиця 3.2

Критерії за якими здійснюються аналіз кредитного портфеля і
класифікація кредитних операцій

Аналіз кредитного портфеля та класифікація кредитних операцій здійснюються за такими критеріями:
- оцінка фінансового стану позичальника (контрагента банку);
- визначення якості обслуговування позичальником (контрагентом банку) кредитної заборгованості за основною сумою і відсотками (з урахуванням комісії та інших платежів із обслуговування боргу) у розрізі кожної окремої заборгованості;
- спроможність позичальника надалі обслуговувати цей борг;
- рівень забезпечення за кредитною операцією.

*Складено автором [23].

З огляду на мету положення, робимо висновок, що методика має ряд недоліків, а саме: експертний метод розробки методики (тобто відсутність статистичного моделювання) і ретроспективність аналізу. Зрештою основним критерієм міграції кредиту з однієї категорії в іншу є фактична наявність простроченої заборгованості за кредитною операцією. Класифікація тільки констатує реальне погіршення якості кредиту, але не дає змоги розрахувати ймовірність такого погіршення на найближчу перспективу, особливу на тому етапі, коли платежі по кредиту ще не були простроченими.

Встановлення критерій оцінки фінансового стану позичальника відбувається кожним банком самостійно відповідно до своїх внутрішніх правил щодо проведення активних операцій (кредитних) і методикою проведення оцінки фінансового стану позичальника (контрагента банку). Необхідно врахувати вимоги регламенту НБУ № 279, який передбачає необхідність визначення ґрунтовних, технічно виважених критеріїв економічної оцінки

фінансової діяльності позичальників (контрагентів банку) на основі аналізу їх балансів та звітів про фінансові результати в динаміці.

Незважаючи на те, що список фінансових показників порядок їх розрахунку банк визначає самостійно, можливий розподіл позичальників за їх фінансовим станом на три категорії: добрий, середній та поганий. Це значно підвищує достовірність визначення рівня кредитного ризику.

Завдання банку - заздалегідь розрахувати та визначити, який кредит може в майбутньому стати проблемним. Також слід акцентувати увагу на суттєвій розбіжності визначення мети використання кредитного рейтингу в банківській практиці вітчизняних та зарубіжних банків.

Як вже наголошувалося вище, основним показником кредитоспроможності позичальника на сучасному етапі розвитку банківської справи - кредитний рейтинг, який певною літерою, цифрою, або їх комбінацією і визначає спроможність позичальника до здійснення кредитної операції. Високий індекс рейтингу є показником високого класу кредитоспроможності, низький - відповідно про надмірний рівень ризику. Практика вітчизняних банків зупиняється саме на цьому етапі, завершуючи процес оцінки. Але присвоєння кредитного рейтингу не може й не має бути єдиною метою оцінки аналізу кредитоспроможності, потрібно також встановити залежність між значенням кредитного рейтингу і рівнем кредитного ризику. Також у їх практиці інтерпретація рейтингу з позиції рівня кредитного ризику відбувається суб'єктивно: рейтинг класу А, наприклад, відповідає низькому рівню кредитного ризику; рейтинг класу В – середньому і т.д. (всього існує п'ять класів).

Кредитний рейтинг, який розраховується західними банками, має інше змістовне значення, воно значно розмірене і засноване на математично-статистичних розрахунках. Кінцевий результат оцінки кредитоспроможності позичальника є не сам рейтинг, а показник вірогідності дефолту позичальника (probability of default, PD). Тому банки розвинутих країн використовують побудову так званих кредитних рейтингових матриць зміни (transition matrix), які

оцінюють імовірність зміни класу кредитоспроможності з часом (інша назва - рейтингова міграційна таблиця (rating migration)).

Спочатку такі матриці набули чималого розповсюдження в діяльності світових рейтингових агентств, а зараз успішно застосовуються й західними комерційними банками. Вони базуються на інформації минулих періодів про дефолти за позиками з різним кредитним рейтингом.

В результаті, на сучасному етапі розвитку західної банківської справи основним показником оцінки кредитоспроможності є не просто кредитний рейтинг позичальника, а й імовірність дефолту, яка відповідає певному рейтингу. Присвоєння кредитного рейтингу більше не є головною метою оцінки кредитоспроможності, а тільки одним з етапів такої оцінки.

Ситуація у вітчизняній банківській практиці склалася дещо інша. З одного боку, комерційні банки змушені розраховувати показники і нормативи кредитного ризику відповідно до вимог НБУ. Ці показники не можуть бути ефективним інструментом управління кредитними ризиками, тому що вони не тільки не беруть до уваги відмінності, які об'єктивно виникають під час роботи позичальників, але також не може визначити рівень ризику на найближчу перспективу. З іншого боку, необхідність щоденного моніторингу кредитного ризику змушує банки розробляти власні методи розрахунку. Це ускладнює роботу банку, збільшує документообіг та трудовитрати. Зокрема, більшість банків з іноземним капіталом змушені розраховувати рейтинг двічі: згідно до вимог НБУ і згідно до внутрішніх банківських рейтингових систем.

На мою думку, Національному банку України було б доцільно використовувати практичні розробки західних банківських наглядових органів стосовно виконання рекомендацій за нормативами Базеля II, серед яких суттєве значення мають методичні основи впровадження рейтингових систем. Наприклад, НБУ рекомендує запровадити диференційований підхід до оцінки фінансового стану клієнта наведені в таблиці 3.3

Таблиця 3.3

Показники диференційованого підходу до оцінки фінансового стану

Для клієнта - юридичних осіб такими показниками можуть бути:
- період діяльності з моменту державної реєстрації;
- наявність або відсутність мережі філій та дочірніх компаній (у т.ч. за кордоном);
- розмір щорічного прибутку або збитку (сума прибутку або збитку за попередній рік);
- сума депозитів у інших банках;
- наявність цінних паперів, що перебувають у власності (вид цінного паперу, сума, кількість, емітент, динаміка котирування);
- сума заборгованості за кредитами в інших банках;
- сума заборгованості за кредитами, отриманими від нерезидентів;
- наявність/відсутність поточних (у т.ч. карткових) рахунків у інших банках;
- здійснення клієнтом зовнішньоекономічної діяльності та її напряму (зовнішньоекономічної угоди: суми; термін дії; країна; банк, що забезпечує розрахунки);
- кількість штатних працівників тощо.

*Складено автором [38].

На жаль, ці стандарти не мають статистичного обґрунтування, ніяк не відображають взаємозв'язок між рівнем кредитоспроможності позичальника і величина кредитного ризику.

Для порівняння: надійною основою для визначення математичної імовірності дефолту - міжнародні кредитні рейтинги. Міжнародне рейтингове агентство Стандарт енд Пурс (Standard and Poor' s) впродовж 20 років накопичує статистику дефолтів позичальників різних рейтингових категорій.

З огляду на складність підходу заснованого на внутрішніх рейтингах і дуже суворих вимог Базеля II для його реалізації, можемо передбачити, що розрахунок кредитного рейтингу не бути мати масштабного застосування.

Зокрема, Базельський комітет наголошує: «банки повинні продемонструвати, що їх внутрішні рейтингові системи надійні та незмінні впродовж певного часу». Принципи функціонування внутрішніх банківських систем повинні відповідати вимогам Базельського комітету, а термін, протягом якого IRB-системи використовуються в банківській діяльності на щоденній основі, має бути не менше трьох років.

Рейтингові системи, що відповідають вимогам IRB-підходу, можуть присвоювати рейтинги двох типів: рейтинг позичальника і рейтинг за

конкретним зобов'язанням. Кількість рейтингових класів має бути від 8 до 10, а охоплення підприємств.

3.2 Зарубіжний досвід аналізу кредитоспроможності позичальника

Кредитоспроможність клієнтів у світовій банківській практиці є одним з основних об'єктів оцінки для визначення доцільності та форм кредитних відносин.

Найбільш відомі системи оцінки кредитоспроможності клієнтів це.

1. «Правило 5С» (США)
2. CAMPARI (деякі європейські банки)
3. COPF (Німеччина)
4. CAMEL (Світовий банк)
5. PARSER (Англія)

Сучасна економіка має велику кількість різноманітних прийомів і методів прогнозування фінансових показників. У західній аналітичній практиці застосовують три основних підходи для прогнозування фінансового стану з точки зору можливого банкрутства підприємства:

- розрахунок індексу платоспроможності;
- використання системи формалізованих і неформалізованих критеріїв;
- прогнозування показників платоспроможності.

У практиці зарубіжних банків використовується велика кількість моделей оцінки кредитоспроможності та прогноз імовірності банкрутства (Z-моделі Альтмана, модель ZETA, модель Таффлера, модель Копана і Гольдера, модель Дж. Аргенті).

Z-моделі (Z-score technique) - моделі оцінки імовірності банкрутства, отримали широке розповсюдження у США та Великобританії. Методика формування Z - моделі складається з поділу на дві групи: потенційно збанкрутілі підприємства та підприємства, які вважаються стабільно функціонуючими. Один

із методів оцінки ймовірності банкрутства вперше запропонованим в 1968 році відомим американський економістом Едвардом Альтманом [34].

Модель Альтмана являє собою функцію від показників, яка характеризує економічний потенціал компаній та результати їх роботи за минулий період.

Модель ZETA прогнозує банкрутство компаній з точністю до 90% за один рік і з точністю понад 70% за п'ять років до настання банкрутства.

За наслідками тестування модель ZETA показала більшу точність, ніж Z-модель, особливо для довгострокового прогнозування.

При розрахунку моделі ZETA пропонується використовувати сім показників:

X_1 - фондоддача: коефіцієнт прибутку / виплати відсотків та податки (earnings before interest and taxes - EBIT), що підлягають нарахуванню активів;

X_2 - стабільність прибутку, оцінена за останні 5-10 років;

X_3 - показник покриття відсотків (interest coverage): відношення прибутку до сплати процентів та податків (EBIT) до загальної суми процентних платежів;

X_4 - загальна прибутковість: відношення нерозподіленого прибутку до суми активів. Цей показник враховує такі фактори, як термін дії компанії, дивідендна політика та загальний рівень прибутковості з часу заснування підприємства;

X_5 - коефіцієнт поточної ліквідності: відношення оборотного капіталу до короткострокової кредитної заборгованості компанії;

X_6 - відношення ринкової капіталізації до балансової вартості капіталу, капіталізація оцінюється в середньому за останні п'ять років;

X_7 - це розмір компанії, який оцінюється як логарифм загальних активів компанії.

У деяких країнах також використовується показник діагностики платоспроможності Копана і Гольдера, що показує ймовірність затримки платежів одержувачем:

Метод А-рахунку Дж. Аргенті. Цей метод заснований не лише на аналізі поточних фінансових коефіцієнтів підприємства, але й на інших факторах, які

слід врахувати. Аргенті з'ясував, що більшість збанкрутілих компаній проходять три чітких стадії: недоліки, помилки та симптоми. Для кожного фактора окремої стадії встановлюється певна кількість балів, а потім обчислюється агрегований показник - А-рахунок.

Окрім моделей прогнозування імовірності банкрутства позичальника, можуть бути використані спрощені моделі оцінки кредитоспроможності, які базуються на певній групі показників. Модель CART можна використовувати для класифікації кредитів. Це не параметрична модель, головними перевагами якої є здатність до широкого використання, доступного для розуміння та простоті обчислення, але ж при побудові застосовуються складні статистичні методи. Недоліками класифікаційних моделей є те, що вони орієнтовані на кількісних показниках, тобто не враховуючи вплив «якісних» показників, висока чутливість до неточних даних, важкість використання статистичних галузевих даних, вільний вибір системи показників. Ці моделі можуть лише частково дати висновки кредитним експертам про можливість надання позики позичальнику.

У рамках комплексних моделей аналізу можливе використання як кількісних, так і якісних характеристик позичальника. У практиці банків США використовується методика «СAMPARI» (яка полягає у виділенні з кредитної заявки та прилеглих фінансових документів найбільш вагомих факторів, які визначають діяльність позичальника, в їх оцінці та уточненні при особистій зустрічі з позичальником), і правило шести «Сі»: character - характер, capacity - здатність, cash - грошові кошти, collateral - забезпечення, conditions - умови, control - контроль. На перший погляд ці системи оцінки кредитоспроможності позичальника прийняті для використання в сучасній практиці, вони характеризують позичальника максимально всебічно і максимально повно. Але є низка проблем. Зупинимось детальніше на системі оцінки кредитоспроможності «Шість Сі». Перший показник «характер клієнта» - це репутація клієнта, ступінь його відповідальності за погашення боргу, чітке уявлення про цільове призначення кредиту, відповідність мети кредиту кредитній політиці банку. Але з боку західних фахівців у галузі банківського

менеджменту цей показник відображається в кредитній історії позичальника, меті отримання кредиту, досвіді клієнта в складанні прогнозів, та наявності гарантів кредитора [35].

Як бачимо, цей показник у західній практиці більш деталізований, а увага приділяється рейтингові позичальники і його фінансово-аналітичним здібностям у сфері планування бізнесу.

Наступний показник «Сі» - здатність позичальника до запозичення коштів, вона означає наявність у позичальника юридичних прав на подання до банківської установи заявки на отримання кредиту та підпису кредитного договору. Що стосується пояснення даного показника з боку західних фахівців, то воно відрізняється: крім підтвердження юридичного статусу позичальника, повинен бути і опис історії юридичного статусу, характеристика товару, основних позичальників та споживачів.

Можливість заробляти гроші для повернення позики (третя «Сі») в поточній діяльності, що характеризується розрахунком фінансових коефіцієнтів, які вказують на ступінь ліквідності балансу, прибутковості діяльності, величиною грошових потоків та доцільністю вкладення капіталу в діяльність, яка кредитується [36].

Сучасні методи оцінки кредитоспроможності, які застосовуються в банківських установах, характеризуються коефіцієнтами такими як: абсолютна ліквідність, коефіцієнт незалежності, проміжне покриття, загальний коефіцієнт покриття та іншими. Проблема полягає в тому, що виробництво кількісних нормативів для порівняння, а нормативи, що наведені в економічній літературі, бажані значення фінансових коефіцієнтів не мають галузевих особливостей і специфіки діяльності підприємства. У зв'язку з відсутністю єдиної нормативної бази реальна оцінка фінансового стану компанії - позичальника неможлива, так як не має порівняльних показників, мінімально доступних для конкретної бази.

З огляду на недоліки в практиці національного банківського сектору, а також на роль кредитоспроможності позичальника як основного методу мінімізації кредитного ризику, вдосконалення цієї галузі аналітичної роботи

може здійснюватися у двох напрямках: з одного боку, значне розширення базового складу показників до рівня, який би дав повний опис різних аспектів клієнта, а з другого боку - це активне використання аналізу грошового потоку компанії, що дає можливість оцінити обороти коштів позичальника.

Під гарантією позики (четверта «Сі») розуміють вартість активів позичальника та конкретне вторинне джерело погашення боргу (гарантія, застава, поручительство), передбачене у кредитному договорі. Досвід кредитування в західних країнах показує, що при аналізі забезпечення кредиту потрібно звернути особливу увагу на такі характеристики: стан і структура активів позичальника та термін служби. Фактор, який тут відіграє важливу роль, пов'язаний з технологією. Наприклад, коли активи позичальника технологічно застарілі, тоді їх цінність як забезпечення буде невелика, оскільки, такі активи буде важко перетворити в грошові засоби у випадку недостатності доходів позичальника для погашення заборгованості за кредитом.

До умов (п'ята «Сі»), в яких відбувається кредитна операція, відносять поточну або прогнозну економічну ситуації в країні, регіоні та галузі, політичні фактори. Ці умови визначають ступінь зовнішнього ризику банку і враховують при вирішенні питання про стандарти банку для оцінки грошового потоку, достатності капіталу, рівня менеджменту позичальника, ліквідності балансу.

Контроль за законодавчими основами діяльності позичальника (шоста «Сі») відповідає стандартам банку та його кредитної політики. Це означає, що вам потрібно звернути увагу на надійного кредитного експерта на виконання таких умов: наявність законодавчої та нормативної бази для функціонування позичальника, відповідність даних у кредитній заявці про позичальника стандартам банку, які зафіксовані і кредитній політиці банку. Викладені критеріальні складові кредитоспроможності клієнта банку визначають зміст способів її оцінювання. До цих способів належать:

- збір інформації про клієнта;
- аналіз грошового потоку;
- оцінка менеджменту;

- оцінка ділового ризику;
- оцінка фінансової стійності бізнесу клієнта на основі системи фінансових коефіцієнтів;
- спостереження за роботою клієнта на місці.

Менеджери кредитних відділів американських банків для підготовки кредитних меморандумів складають детальний звіт не тільки про основні характеристики діяльності позичальника (загальну інформацію, інформацію про управлінський персонал, рейтингову оцінку акцій, облігацій та векселів, фінансові результати, інші кредитори), але й про сферу, де він працює, характер ринку його продукції і т.д., при цьому такий меморандум складається відповідно стандартній схемі з конкретними висновками та пропозицією менеджера. Загальну схему такого аналізу наведено в таблиці 3.5.

Таблиця 3.4

Правила «Шести Сі», що застосовуються у практиці банків США

1	2
Характер (Character)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Кредитна історія клієнта; 2. Досвід інших кредиторів з певним клієнтом; 3. Мета кредиту; 4. Досвід клієнта у складанні планів та прогнозів; 5. Кредитний рейтинг клієнта; 6. Наявність осіб серед
Здатність (Capacity)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дієздатність клієнта; 2. Наявність статутних документів; 3. Характеристика клієнта: юридичний статус, засновника, основна діяльність тощо
Грошові кошти (Cach)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Прибуток, дивіденди та обсяги продажу в минулому; 2. Достатність прогнозованої готівки і наявність ліквідних резервів; 3. Терміни погашення дебіторської і кредиторської заборгованості, оборотних товарно-матеріальних запасів; 4. Структура капіталу; 5. Контроль за витратами, показники покриття; 6. Динаміка цін на акції, якість управління; 7. Зміст аудиторського висновку; 8. Останні зміни в бухгалтерському обліку

Продовження табл. 3.4

1	2
Забезпечення (Collateral)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Право власності на активи; 2. Термін служби активів; 3. Залишкова вартість; 4. Борги, обмеження; 5. Зобов'язання за лізингом та заставі; 6. Наявність страхування; 7. Гарантії; 8. Банк клієнта; 9. Судові санкції; 10. Податкові санкції; 11. Потреба у фінансових ресурсах
Умови (Conditions)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Рейтинг клієнта у своїй сфері, частка ринку; 2. Порівняння результатів діяльності клієнта з результатами інших фірм даної галузі; 3. Конкурентоспроможність продукції, чутливість клієнта і галузі до зміни стадії ділового циклу та зміни технології; 4. Умови на ринку робочої сили; 5. Вплив інфляції на баланс фірми і потік готівки клієнта; 6. Довготермінові галузеві прогнози; 7. Правові, політичні чинники, пов'язані з навколишнім середовищем
Контроль (Control)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Відповідні закони в банківській діяльності та правила щодо характеру і якості кредитів; 2. Відповідна документація для контролерів; 3. Підписані документи про визнання боргу та правильно складені документи на одержання кредиту; 4. Відповідність кредитної заявки опису кредитної політики банку; 5. Інформація про сторонніх осіб (економістів, політичних експертів) стосовно чинників, що впливають на процес погашення кредиту

*Складено автором [34].

Як показує практика, зараз національні комерційні банки, спираючись на власний та зарубіжний досвід, беруть до уваги оцінку фінансових можливостей позичальника [34]. У цей же час вони використовують сучасні програми експрес-аналізу фінансового стану підприємств, руху грошових потоків. Одночасно застосовується інформаційна клієнтська база, яка використовує інформацію про кредитну історію позичальника, стан його рахунків, його ділову репутацію та

інше. Адже, аналітичні можливості такого підходу обмежені відсутністю єдиної нормативної бази, опорних (порівняльних) величин фінансових показників у відповідних галузях.

Ознайомлюючись з досвідом кредитування юридичних осіб у Польщі, спостерігається останніми роками постійне спрощення щодо процедур оцінювання кредитоспроможності позичальника. При цьому, як у всіх європейських країнах у Польщі використовують кредитний скоринг. Ось на прикладі наведено кілька методик, які використовуються банками у Польщі для оцінювання кредитоспроможності позичальника - юридичної особи, методики наведені в таблицях 3.5 та 3.6.

Таблиця 3.5

Комплексний аналіз стану підприємства-позичальника у банку Польщі

Показники	Назва показника	Найкраще	Найгірше	Вага внутрішня	Вага розділу
1	2	3	4	5	6
Прибутковості	Продажу	10% і більше	0% і менше	0,28	0,35
	ROE	20% і більше	0% і менше	0,28	
	ROA	10% і більше	0% і менше	0,44/1,00	
Ліквідності	Поточна ліквідність	250% і більше	120% і менше	0,20	0,25
	Абсолютна ліквідність	100% і більше	50% і менше	0,32	
	Загальна ліквідність	300% і більше	100% і менше	0,48/1,00	
Ділова активність	Цикл реабілітації (оборот деб.)	15 днів і менше	90 днів і більше	0,33	0,15
	Ротація запасів	19 днів і менше	120 днів і більше	0,33	
	Ротація зобов'язань	15 днів і менше	90 днів і більше	0,34/1,00	
Структура фінансування	Капіталом необоротних активів	140 % і більше	80% і менше	0,28	0,25
	Частка довгострокових кредитів	15% і менше	200% і більше	0,32	
	Капітал/Кредит	10% і більше	70% і менше	0,40/1,00	

*Складено автором [36].

Таблиця 3.6

Методика аналізу кредитоспроможності підприємства - позичальника у
банку Польщі

Показник	К-сть балів при відповідних значеннях показників					Сума
	більше 2,5	2-2,5	1,9-1,5	1-1,4	менше 1	
Поточна ліквідність	більше 1,5	1,25-1,5	1-1,24	0,75-0,9	менше 0,75	
Абсолютна ліквідність	менше 0,5	0,5-0,75	0,74-1	0,9-1,5	більше 1,5	
Частка заборгованості в пасиві	менше 0,5%	5-10%	5-10%	5-10%	більше 25%	
Ліміт кредиту	більше 8%	6-8%	3,5-5%	1-3,4%	менше 1%	
Рентабельність продажу	менше 30	30-40	41-50	51-60	більше 60	
Термін обороту дебіторської заборгованості (дні)	менше 30	30-40	41-50	51-60	більше 60	
Термін обороту запасів (дні)	більше 2	1,5-2	1,25-1,49	1-1,24	менше 1	
Кредитна позиція	менше 0,3	0,3-34	0,35-0,39	0,4-0,6	більше 0,6	
Частка запасів в оборотних активах	менше 30	30-40	41-50	51-60	більше 60	
Термін обороту кредиторської заборгованості (дні)						

*Складено автором [36].

За результатами оцінювання визначається клас позичальника. У той же час, ми бачимо, що найкращий показник і, відповідно, найвищий клас за класифікацією буде доступним для використання компанії у якої сума загальних балів дорівнює та перевищує 1.

Тобто чим вищі бали, тим нижчий клас позичальника, і, відповідно, більший ризик кредитування. Отже, згідно з цією методикою:

- від 0 до 17 балів - найвищий клас позичальника (+1);
- від 18 до 27 балів - 1 клас;
- від 28 до 37 балів - клас 1-.

При цьому за описаною методикою може бути 13 класів позичальника.

Представлені вище методики показують прагнення банків до застосування скорингових систем оцінювання кредитоспроможності позичальника з максимально полегшеними процедурами і застосування мінімальної кількості фінансових показників. Особливо це виражається у процесі кредитування підприємств малого та середнього бізнесу. Через ефективну систему відбору позичальників у Польщі невелика кількість підприємств-позичальників, що мають прострочену заборгованість більше 90 днів [36].

На основі аналізу результатів використання системи балів виділяємо головні переваги застосування кредитного скорингу:

- знизити затрати банку за допомогою відбору найбільш надійних клієнтів;
- пришвидшити процес надання кредиту;
- зменшити кількість недбалих позичальників;
- автоматична перевірка даних;
- контролювати поточний стан клієнта;
- застосування різних видів скорингових карт;
- постійний нагляд за функціонуванням системи спеціалістами кредитного відділу.

Також інформацію що стосується фінансового стану позичальника у європейських банках набувають зі звіту про рух грошових коштів компанії. Цей звіт має в собі інформацію про чисті грошові потоки в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

В європейських банках застосовують коефіцієнт погашення боргу (Debt-Service Coverage Ratio (DSCR)), що визначається діленням чистого прибутку на суму кредиту.

Глибина аналізу також залежить від наявності чи відсутності в минулому кредитних відносин компанії з цим банком, беручи до уваги результатів його фінансової діяльності, розмірів та строків надання кредитів.

Враховуючи оцінку кредитоспроможності позичальника та ефективність комерційної угоди (проекту) банк приймає рішення про доцільність видачі підприємству позики та укладення кредитного договору з ним.

Зміст кредитної угоди призначається підприємством та банком самостійно. В угоді передбачається ціль з якою беруть кредитування, умови та порядок видачі, погашення кредиту, спосіб забезпечення кредиту, процентні ставки за кредит, права та відповідність сторін, тощо. Всі дані умови знаходяться у прямій залежності від результатів аналізу кредитоспроможності позичальника [37].

Теорія та практика оцінки кредитоспроможності позичальника неминує розвиватиметься разом з розвитком ринку банківських послуг. Досвід діяльності банків у Польщі, зокрема і в частині аналізу кредитоспроможності позичальників є корисним для банків України. Особливо це проявляється в посткризовий період. Теорія та практика банківського кредитування супроводжується постійним пошуком новітніх методів та прийомів аналізу кредитоспроможності для мінімізації кредитного ризику.

Для аналізу ділових кредитів використовують різні прийоми скорингу - від простих формул до складних математичних моделей. Особисто, великий австрійський банк (таблиця 3.6) для визначення оцінки ризику кредиту використовує просту методику з трьома балансовими показниками: ефективність використання капіталу, коефіцієнт ліквідності та співвідношення акціонерного капіталу та суми активів. Залежно від набраних балів підприємство відноситься до одної з чотирьох груп ризику.

Таблиця 3.7

Кредитний скоринг в австрійському банку «Кредитанштальт»

Показник	Межі	Вага	Група ризику (за кількістю балів)			
			A	B	C	D
Ефективність капіталу (у%)	2- 15%	50	Більше 90	Від 40 до 90	Від 20 до 39	Менше 20
Коефіцієнт ліквідності (у%)	1540%	20				
Акціонерний капітал (у%)	2 -35%	30				

*Складено автором [37].

Якщо отриманий позичальником рейтинг (кредитний скоринг) менший від раніше встановленого фахівцями та експертами банку значення, то такому позичальнику в видачі позики буде відмовлено. Якщо ж його оцінка відповідає встановленим нормативам, тоді кредитну заявку буде задоволено.

У виданому в Англії посібнику з банківських послуг зазначається, що ключовим словом, де сконцентровані вимоги при видачі кредитів позичальникам, є термін «PARTS», який включає у себе:

- P - purpose - призначення, мета кредиту;
- A - amount - сума, розмір кредиту;
- R - repayment - оплата, повернення заборгованості (основного боргу та відсотків);
- T - term - термін;
- S - security - застава, забезпечення кредиту.

В англійських клірингових банках застосовується також система оцінки клієнта PARSER.

Отже, у зарубіжній банківській діяльності при розгляді питання про кредитоспроможність клієнта повністю оцінюють такі не порівнювальні категорії, як економічні інтереси банку гарантована віддача кредиту, а також людські якості. В усіх системах використовуються спільні елементи, та з іншого боку, є і суттєві відмінності.

Важливою причиною появи проблемних кредитів (в залежності від особливості позичальників і намірів конкретного банку-кредитора) є недостатність вичерпаної кредитної інформації, яка значно вплине на оцінку кредитоспроможності. Правильна оцінка кредитоспроможності неможлива без такої інформації.

Питання обміну інформацією через кредитні системи в Україні суттєво досліджено Німецькою консультаційною групою з питань економічних реформ.

Згідно з пропозиціями групи, є три дуже ефективних паралельні напрямки розвитку таких систем:

- удосконалення державного реєстру ненадійних позичальників за допомогою запровадження обов'язкової участі комерційних банків у ньому і забезпечення конфіденційності інформації шляхом внесення відповідних змін до закону «Про банки і банківську діяльність»;
- створення державного реєстру великих кредитів, які можуть бути потенційно небезпечними для стабільності всієї банківської системи; саме такий реєстр має вчасно інформувати комерційні банки та органи банківського нагляду про виникнення кредитних ризиків;
- сприяння розвитку приватних кредитних бюро через прийняття відповідного законодавства та створення сприятливих умов, адже кредитні бюро не потребують прямої участі уряду, але мають значний позитивний вплив на фінансову стабільність у країні та ефективний розподіл кредитів.

Дії Національного банку України останнім часом свідчать про високу активність у напрямі реалізації регулятором політики банківського нагляду відповідно до рекомендацій міжнародних експертів.

Таким чином, перспективним шляхом удосконалення оцінки кредитоспроможності позичальників комерційних банків є розробка та подальше вдосконалення єдиної рейтингової системи. Держава також має забезпечити вдосконалення механізму обміну кредитною інформацією для забезпечення точності рейтингової моделі, об'єктивності та неупередженості кредитних рішень. Цей комплекс заходів дає змогу суттєво поліпшити рівень оцінки кредитоспроможності позичальників, забезпечити вдосконалення її методики, а завдяки цьому поліпшити безпосередньо процес кредитування, принципи прийняття рішення, вдосконалити механізми управління кредитним портфелем банків, принципи кредитної політики та методи формування резервів адекватно до ймовірності дефолту позичальників та їхніх окремих кредитних операцій.

У зарубіжній банківській діяльності при розгляді питання про кредитоспроможність клієнта комплексно аналізують такі непорівнювані категорії, як економічні інтереси банку, гарантії повернення кредиту, а також

людські якості керівного складу підприємства-боржника. В усіх системах використовують спільні елементи, але, з іншого боку, є й суттєві відмінності.

Системи характеристик кредитоспроможності клієнтів, які використовують зарубіжні банківські установи, містять значно більший перелік ознак, ніж визначений Національним банком України. Але, по суті, ці системи дуже схожі - різні їх назви значною мірою визначені різною послідовністю розгляду цих ознак.

Слід зазначити, що в Україні немає чітко розробленої та регламентованої методики розрахунку кредитоспроможності позичальників.

Досвід діяльності зарубіжних банків, зокрема і в частині аналізу кредитоспроможності позичальників є корисним для банків України. Особливо це проявляється в посткризовий період.

ВИСНОВКИ

Здійснивши дослідження на тему «Фінансова оцінка кредитоспроможності підприємства-позичальника» доцільно зробити такі висновки:

Під час формування в Україні нових економічних відносин і розвитку підприємництва, конкуренції принципово змінюється й діяльність банків, їх підхід до проведення активних операцій, а особливо кредитних. Кредитні операції є найбільш важливими операціями, які приносять дохід банку, і чи не єдина можливість для компаній зібрати кошти на виробництво зовні. Кредит - одна з найризикованіших банківських операцій. Тому необхідно мінімізувати кредитний ризик в усіх областях інвестицій, а основним і найбільш ефективним методом цієї мінімізації є якісна оцінка кредитоспроможності позичальників банку.

Була поліпшена класифікація підходів до оцінки кредитоспроможності позичальника дає можливість кожному користувачеві отримати чітку і повну інформацію про існуючі методи і моделі оцінки кредитоспроможності по всьому світу. Ми бачимо, що сучасні підходи до методології кредитного рейтингу позичальника банківські установи повинні ґрунтуватися на комплексному застосуванні кількісних і якісних показників.

Проаналізувавши динаміку та структуру майна підприємства. ПрАТ «Карлсберг Україна» являється частиною Carlsberg Group, однієї з провідних пивоварних Груп у світі з великим портфелем брендів пива та інших напоїв. Бренд Carlsberg є одним із найвідоміших пивних брендів у світі, тому аналіз цього підприємства має ґрунтуватись на висвітленні основних проблем та позитивних сторін діяльності організації у дуже подібному вигляді. Через показник оборотних активів на підприємстві виросла валюта балансу. Сума поточних зобов'язань та забезпечень зросла через збільшення кредиторської заборгованості, що значить те, що у підприємства збільшувався кредитний тягар та ризики штрафних санкцій за несвоєчасну сплату кредиту.

У 2018 році відбулося зменшення грошових коштів у сумі оборотних активів та зменшення грошових коштів та еквівалентів. Проблема виявлена у значень коефіцієнтів зносу та придатності основних фондів. Збільшення нерозподіленого прибутку та збільшення основних засобів і нематеріальних активів.

Щодо пасивів також ще можна сказати, що їх більшість складають поточні зобов'язання та власний капітал. Протягом аналізованих років організація практично не має довгострокових зобов'язань.

З часом власний капітал збільшується, а короткострокові зобов'язання зменшуються у 2019 році. За показниками оцінки основних фондів ПрАТ «Карлсберг Україна» видно, що підприємство ефективно використовує власні основні засоби. Більшість показників знаходяться в нормі протягом усього аналізованого періоду. Але слід зазначити, що у 2018 р. деякі з показників мають тенденцію змінюватись у негативну сторону.

Для підвищення значення показника фондівіддачі необхідно забезпечити 100%-ву завантаженість обладнання. Також можливим рішенням є продаж частини не використовуваних основних засобів. Це доцільно робити тільки в умовах відсутності перспектив подальшого зростання бізнесу.

Досліджуючи джерела формування майна, виходять із таких правил, що потребують не тільки паралельності строків фінансування, а й дотримання певних співвідношень між окремими статтями активів і пасивів. Для цього мають бути виконані дві умови:

- основні засоби повинні фінансуватися за рахунок власного капіталу та довгострокових позик;
- довгострокові капіталовкладення мають фінансуватися за рахунок коштів, мобілізованих на довгостроковий період, тобто довгострокові пасиви повинні використовуватися не тільки для фінансування основних фондів, а й для довгострокових оборотних активів.

Важливою причиною появи проблемних кредитів (в залежності від особливості позичальників і намірів конкретного банку-кредитора) є

недостатність вичерпаної кредитної інформації, яка значно вплине на оцінку кредитоспроможності. Правильна оцінка кредитоспроможності неможлива без такої інформації.

Таким чином, перспективним шляхом удосконалення оцінки кредитоспроможності позичальників комерційних банків є розробка та подальше вдосконалення єдиної рейтингової системи. Держава також має забезпечити вдосконалення механізму обміну кредитною інформацією для забезпечення точності рейтингової моделі, об'єктивності та неупередженості кредитних рішень. Цей комплекс заходів дає змогу суттєво поліпшити рівень оцінки кредитоспроможності позичальників, забезпечити вдосконалення її методики, а завдяки цьому поліпшити безпосередньо процес кредитування, принципи прийняття рішення, вдосконалити механізми управління кредитним портфелем банків, принципи кредитної політики та методи формування резервів адекватно до ймовірності дефолту позичальників та їхніх окремих кредитних операцій.

У зарубіжній банківській діяльності при розгляді питання про кредитоспроможність клієнта комплексно аналізують такі непорівнювані категорії, як економічні інтереси банку, гарантії повернення кредиту, а також людські якості керівного складу підприємства-боржника. В усіх системах використовують спільні елементи, але, з іншого боку, є й суттєві відмінності.

Системи характеристик кредитоспроможності клієнтів, які використовують зарубіжні банківські установи, містять значно більший перелік ознак, ніж визначений Національним банком України. Але, по суті, ці системи дуже схожі - різні їх назви значною мірою визначені різною послідовністю розгляду цих ознак. Слід зазначити, що в Україні немає чітко розробленої та регламентованої методики розрахунку кредитоспроможності позичальників. Досвід діяльності зарубіжних банків, зокрема і в частині аналізу кредитоспроможності позичальників є корисним для банків України. Особливо це проявляється в посткризовий період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III від 07. 12. 2000 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

2. Закон України «Про Національний банк України» № 679-XIV від 20. 05. 1999 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

3. Закон України «Про запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII / Верховна Рада України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1702-18/page>.

4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення кредитування» від 03.07.2018 р. 2478-VIII / Верховна Рада України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2478-19>

5. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV / Верховна Рада України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page>.

6. Постанова Національного банку України «Про затвердження Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній і іноземній валютах» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03>.

7. Постанова НБУ «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» № 368 від 28. 08. 2001 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

8. Постанова НБУ «Про затвердження Положення про планування та порядок проведення інспекційних перевірок» № 276 від 17. 07. 2001 р.

[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

9. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : постанова від 30.06.2016 р. № 351 [Електронний ресурс] // Правління Національного банку України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>.

10. Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями : постанова від 25.01.2012 р. № 23 [Електронний ресурс] // Правління Національного банку України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>.

11. Modern Money and Banking by Roger LeRoy Miller, David D. VanHoose. – 1993 г.

12. Азаренкова Г.М. Кредит як інструмент фінансування діяльності суб'єкта господарювання / Г. М. Азаренкова, І. Ю. Дудник // Сталий розвиток економіки. – 2014. – № 3. – С. 229–234.

13. Алексеєнко Л.М. Споживче кредитування в Україні: тенденції та перспективи розвитку / Л.М. Алексеєнко, С.В. Гурняк // Наука й економіка. – 2011. – № 2 (22). – С. 7–10.

14. Аналітичний огляд банківської системи України за результатами 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2016.pdf.

15. Антипенко Є. Вплив сучасного механізму споживчого кредитування на економіку України / Є. Антипенко, С. Ногіна, Д. Візіренко // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 8. – С. 351–354.

16. Барановський О.І. Стійкість банківської системи України // Фінанси України. – 2007. – № 9. – С. 75–87.

17. Бикова О.В. Оцінка ефективності кредитної політики банку / О.В. Бикова, О.В. Марченко // Молодий вчений. – 2017. – №3 (43) – С. 586–589.

18. Білик М.Д. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. / М.Д. Білик [та ін.]. – К. : КНЕУ. – 2005. – 592 с.

19. Бобрик М.А. Совершенствование системы индикаторов финансовой устойчивости коммерческих банков: автореф. дис. ... к. э. н.: 08.00.10. – М., 2011.
20. Бордюг В.В. Теоретичні основи оцінки кредитоспроможності позичальника банку // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2008. – № 12. – С. 112–115.
21. Васильчак С.В. Оцінка кредитоспроможності позичальника як один із методів забезпечення економічної безпеки банку / С.В. Васильчак, Л.Д. Демус // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2012. – Вип. 22.1. – С.154–161.
22. Васюренко О.В. Банківські операції: навчальний посібник – 6-те вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2008. – 318с.
23. Владичин У.В. Банківське кредитування: навчальний посібник / за ред. д.е.н., проф. С.К. Реверчука. – К.: Атіка, 2008. – 648 с.
24. Вовк В.Я. Кредитування і контроль: навчальний посібник / В.Я. Вовк. – К.: Знання, 2008. – 463 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/1776-11-sutnst-vidi-bankvskogo-kreditu.html>
25. Вовчак О.Д. Кредит і банківська справа: навчальний посібник / О.Д. Вовчак, Н.М. Руцишин, Т.Я. Андрейків. – К.: Знання. – 2008. – 361 с.
26. Вовчак О.Д. Модернізація підходів до оцінки кредитоспроможності позичальників банків / О.Д. Вовчак, Н.С. Меда // Вісник Національного банку України. – 2013. – № 12 (214). – С. 11-15.
27. Волосович С. Економічна природа кредитних послуг. / С. Волосович, В. Кривошеєва. – Вісник КНТЕУ. – 2015. – № 2. – С. 74–84.
28. Волохов В.І. Економічна природа і зміст кредитної діяльності банку в аспекті оцінювання її ефективності. Фінанси України. – 2009. № 8. С. 109–117.
29. Вольська С.П. Аналіз та шляхи підвищення прибутковості діяльності банку / С.П. Вольська // Фінанси, облік і аудит: зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, 2010. – № 15. – С. 23–32.

30. Гальперіна Д.О. Порівняльний аналіз банківської системи України та деяких країн світу / Д.О. Гальперіна, Ю.О. Ольвінська // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : матер. конф. Одеса, 2015. С. 98–102.
31. Гальчинський А.С. Теорія грошей. – К.: Основа, 1998. – 416 с.
32. Ганцева Л.А. Обеспечение финансовой устойчивости коммерческого банка: автореф. дис. ... к. э. н.: 08.00.10. – Екатеринбург, 2001. – 15 с.
33. Герасимович А.М. Аналіз банківської діяльності: підручник / [А.М. Герасимович, І.М. Парасій-Вергуненко, В.М. Кочетков та ін.]; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2010. – 599 с.
34. Горбунова О.Н. Финансовое право: учебник / О.Н. Горбунова. – М., 1996. – С. 236.
35. Гриценко Л. Л. Комплексна експрес-методика оцінки кредитоспроможності підприємства з урахуванням приналежності до виду економічної діяльності / Л. Л. Гриценко, І. М. Боярко, В. Л. Лиштван // Гроші, фінанси і кредит. – 2010. – № 7 (109). – С. 206-211.
36. Грубінка І.І. Особливості розвитку та сучасного стану банківської системи України в контексті державної монетарної політики / І.І. Грубінка // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2017. – № 10. – С. 579–582.
37. Демківський А.В. Гроші та кредит: навчальний посібник / А.В. Демківський. – К.: Дакор, – 2007. – 528 с.
38. Дзюблюк О.В. Банківські операції: підручник / за ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. – 2-ге вид., випр. і доповн. – Тернопіль : ТЗОВ «Терно-граф». – 2013. – 688 с.
39. Добринь С.В. Аналіз впливу факторів фінансової безпеки на фінансову стійкість банків / С.В. Добринь, І.Б. Убілава // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 92–96.
40. Дрьомова У.В. Проблемні аспекти формування та оцінки потенціалу розвитку банківського довгострокового кредитування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/.../1/4.%20Dremova.pdf

41. Економічний енциклопедичний словник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.subject.com.ua/economic/slovník/index.html>
42. Євтух О.М. Кредит як соціально-економічне явище / О. М, Євтух // Вісник НБУ. – 2006. – № 4. – С. 44–48.
43. Завадський Й.С. Економічний словник / Й.С. Завадський, Т.В. Осовцька, О.О. Юшкевич. – К.: Кондор – 2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/KONDOR/EKONOMIC_SL_2006.pdf
44. Идентификация по голосу. Скрытые возможности. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.itsec.ru/articles2/Oborandteh/identifikaciya_po_golosu
45. Іващук О.О. Стійкість банківської системи як індикатор макроекономічної стабілізації / О.О. Іващук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Економіка. – 2013. – Вип. 23. – С. 285–289.
46. Касютин А.Е. О понятиях надёжности и устойчивости коммерческого банка / А.Е. Касютин // Фундаментальные исследования. – 2005. – № 4. – С. 76–77.
47. Кириченко О.А. Банківський менеджмент: навчальний посібник / О. Кириченко, І. Гіленко, С. Роголь, С. Сиротян, О. Немой. – К.: Знання-Прес, 2002. – 438 с.
48. Кількість комерційних банків в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/2018>.
49. Коваленко В.В. Особливості кредитування підприємств і організацій в сучасних умовах // Фінанси України. – 2013. – 10. – С. 27–30.
50. Коваленко В.В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика: монографія / В.В. Коваленко. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 228 с.
51. Колесніченко В.Ф. Гроші та кредит: навчальний посібник / В. Колесніченко. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2008. – 370 с.

52. Колодізев О.М. Гроші і кредит: підручник / О.М. Колодізев, В.Ф. Олесніченко: Харківському національному економічному університету 80 років. – Х.: Знання, 2010 – 217 с.

53. Консолідований річний фінансовий звіт АТ КБ «ПриватБанк» 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://privatbank.ua/about/finansovajachetnost>

54. Консолідований річний фінансовий звіт АТ КБ «ПриватБанк» 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://privatbank.ua/about/finansovajachetnost>

55. Корягіна Т.В. Причини та наслідки «очищення» банківської системи України в умовах кризи та економічної нестабільності / Т.В. Корягіна, А.П. Сімон, В.М. Телятник. // Економічні статті «Молодий вчений». – 2016. – № 12 (39). – С. 759–762.

56. Косова Т.І. Аналіз банківської діяльності: навчальний посібник / Т.І. Косова. – К. Центр учбової літератури, 2008. – 486 с.

57. Лаврушина О.И. Банковское дело / под ред. О.И. Лаврушина. М.: Финансы и статистика. – 2002 – 215 с.

58. Левченко О.М. Методика аналізу кредитного портфеля комерційного банку: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.04 / О.М. Левченко; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2003. – 17 с.

59. Маслова С.О. Гроші, фінанси, кредит: підручник / С.О. Маслова, М.М. Александрова. – К.: ЦУЛ 2002. – 336с.

60. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України: постанова Правління НБУ від 02 серпня 2004 р. № 361 / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04>

61. Миськів Г.В. Формування та розвиток кредитного ринку України: дис. ... докт. екон. наук : 08.00.08. – Київ, 2016. – 502 с.

62. Мірошниченко А. Банки взяли курс на скорочення [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://gazetavv.com/news/economy/1462868984-bankivzvali-kurs-na-skorochennya.html>
63. Мороз А.М. Банківські операції : підручник. – 2-ге вид., випр. і доп. / [А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна та ін.]; за ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Мороза. – К.: КНЕУ, 2002. – 476 с.
64. Мстоян К.В. Надійність банку: сутність, складові та фактори впливу // Ефективна економіка. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=1142>.
65. Національний банк України // Глосарій банківської термінології [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123718
66. НБУ назвав банки з найбільшими прибутками та збитками за підсумками 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://finbalance.com.ua/news/NBU-nazvav-banki-z-naybilshimi-pributkami-ta-zbitkami-za-2018-rik>
67. Непочатенко О.О. Фінанси підприємств : підручник. / О.О. Непочатенко, Н.Ю. Мельничук – К.: «Центр учбової літератури». – 2013. – 504 с.
68. Новикова В.В. Методологические основы формирования рейтинга надёжности коммерческих банков: автореф. дис. ... к. э. н.: 08.00.10. – М., 1996. – 24 с.
69. Оганесян А. Омниканальность, или верните клиента из онлайн в банк [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.epamgroup.ru/about/news-and-events/in-the-news/2014/omnikanalnost-ili-verniteklienta-iz-onlayna-v-bank>
70. Огляд банківського сектору. Періодичні видання Національного банку України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=80799454>
71. Островська Н.Л. Моніторинг в системі управління кредитною діяльністю банку: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Київ, 2014. – 23 с.
72. Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк»: [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: <http://privatbank.ua/>

73. ПАТ КБ «ПриватБанк» Окрема фінансова звітність разом зі звітом незалежного аудитора 31 грудня 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://static.privatbank.ua/files/year_zvit_05_05.pdf

74. Петрикiва О.С. Особливостi органiзацiї споживчого кредитування: проблеми та перспективи / О.С. Петрикiва, М.В. Цеберман // Економiка та управлiння пiдприємствами машинобудiвної галузi: проблеми теорiї та практики. – 2011. – № 2 (14). – С.38– 48.

75. Пiдвисоцький Р. Майбутнє платiжного ринку – безконтактнi платiжнi iнструменти i широке використання електронних грошей / Р. Пiдвисоцький, Ю. Матвiйчук // Вiсник НБУ №7 – 2014. – С. 3–10.

76. Плакида С.І. Сутнiсть поняття «послуга»: теоретичнi аспекти. Iнновацiйна економiка. 2013. – № 6. – С. 241–243.

77. Показники банківської системи. Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593

78. Положення про наглядову раду публічного акціонерного товариства «Приватбанк» від 10 січня 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://privatbank.ua/about/management/corp>.

79. Приват найкращий банк на міжнародному валютному ринку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://galfinance.info/banki-i-finansi/2018/01/16/global-finance-viznachiv-krashhij-ukrainskij-bank-na-mizhnarodnomu-valyutnomu-rinku/>.

80. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: підручник: – 2-ге вид., доп. I перероб. / Л.О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2004. – 468 с.

81. Рейтинг банків України: Прибыль за 2018 год. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://maanimocom.com/rates/banks>.

82. Рейтинг стійкості банків. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/>.

83. Рябініна Л. Теорія і практика кредитних відносин в Україні / Л. Рябініна // Вісник НБУ. – 2002. – №1. – С. 26–29.
84. Сайт Асоціації українських банків: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www. aub. org. ua](http://www.aub.org.ua).
85. Сайт Національного банку України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www. bank. gov. ua](http://www.bank.gov.ua).
86. Сайт Простобанку: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.prostobank.ua/spravochniki/rejtingi_bankov.
87. Сайт Українського банківського порталу: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://banker.ua/officialrating/active/active/01/2019/>.
88. Сидорова А.В. Регіональні особливості споживчого кредитування в Україні / А.В. Сидорова, М.А. Жмайло // Фінанси України. – 2012. – № 2. – С. 80-92.
89. Сич Є.М. Ринок фінансових послуг: навчальний посібник / Є.М. Сич, В.П. Ільчук, Н.І. Гавриленко. – К. : ЦУЛ, 2012. – 428 с.
90. Скоморович І.Г. Банківські операції: навчальний посібник. Львів : В-цтво ПП «Магнолія 2006», 2010. – 482 с.
91. Статистична звітність. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/Statist/elbul.htm>.
92. Статут ПАТ «Приватбанк», затверджений Наказом Міністерства Фінансів України від 27. 12. 2017 року.
93. Структура банківської конкуренції. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://ua.textreferat.com/referat-19760-6.html>.
94. Тавасієв А.М. Банківська справа: підручник для бакалаврів / А.М. Тавасієв. – М. : Видавництво Юрайт. – 2015. – 647 с.
95. Тарасова О.В. Стан і тенденції розвитку банківської системи України / О.В. Тарасова // Економіка харчової промисловості. – 2014. – № 3(23). – С. 79–86.
96. Тарханова Е.А. Устойчивость коммерческих банков : монография / Е.А. Тарханова. – Тюмень: Издательство «Вектор Бук», 2004. – 186 с.

97. Толстошеева А.В. Забезпечення безпеки кредитної діяльності банків: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Київ. – 2015. – 22 с.

98. Фетисов Г.Г. Устойчивость коммерческого банка и рейтинговые системы ее оценки: монография / Г.Г. Фетисов. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 168 с.

99. Фролов С.М. Оцінка кредитоспроможності позичальника за споживчим кредитом при використанні моделі кредитного скорингу / С.М. Фролов, К.О. Охтеменко // Вісник Української академії банківської справи. – 2012. – № 1 (32). – С. 77–82.

100. Химичева М.И. Финансовое право: учебник / Н.И. Химичева. – М., 1996. – С. 342.

101. Цигунян А.М. Оцінка кредитоспроможності позичальника та шляхи її вдосконалення [Електронний ресурс] / А.М. Цугуня // Фінанси, банки, інвестиції – 2014. – №1. – С. 57-62. – Режим доступу: <http://fbi.cfuv.ru/wp-content/uploads/2017/09/010tcugun.pdf>

102. Чайковський Я.І. Банківські інновації: перспективи та загрози електронних банківських послуг. / Банківська діяльність і банківські послуги: Світ фінансів. 2018. – №4(51). – С. 121–134.

103. Шелудько Н.М. Управління фінансовою стійкістю комерційних банків: монографія / Н.М. Шелудько; Ін-т економіки НАН України. – К., 2002. – 228 с.

104. Юридична енциклопедія : в 6 т. / Редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – Т.5. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2003. – 736 с

105. Яровая М. Статистика: На что украинцы тратят деньги в интернете. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.library.ukma.edu.ua/?id=214>.

ДОДАТКИ